

Betekent ivoor de totale ondergang van de Afrikaanse olifant?

PHILIPPE DE BAETS^a

ABSTRACT

African elephants are currently being slaughtered at an unprecedented scale and speed since the 1989 international ivory trade ban has been partially lifted. Far Eastern demand from mainly China has risen sharply. As a consequence, global prices for ivory sky-rocket. Illegally obtained ivory in huge quantities is shipped in containers from Africa often through transit countries Malaysia, Vietnam and the Philippines to Thailand and China. Armies, militias and organized crime syndicates have wreaked havoc upon elephant populations by killing tens of thousands of these animals across the continent and changed the grim face of poaching tremendously. The criminally organized and military nature of elephant poaching and ivory trading in Africa indicates that the business-like structures are well resourced. Illicit wildlife trafficking is being considered as the fourth largest global illegal trade after narcotics, humans and counterfeit products. Despite its wide security implications, the issue is primarily seen as an environmental issue and not as a political priority.

Keywords: wildlife crime, poaching, ivory wars, organized crime, corruption, failed state, extinction vortex, globalisation, CITES, international cooperation, law enforcement, militarization, legal vs. illegal markets, conservationism, flagship species, keystone species.

Kernwoorden: milieumisdrijven, stroperij, ivooroorlogen, georganiseerde criminaliteit, corruptie, 'failed state', uiroeiingsspiraal, globalisering, CITES, internationale samenwerking, handhaving, militarisering, legale en illegale markten, natuurbescherming, vlaggenschipsoort.



Panopticon, 34 (6), 473-499

© 2013 MAKLU | ISSN 0771-1409 | NOVEMBER 2013

^a Criminoloog, consultant ABVV Oost-Vlaanderen.¹

INLEIDING ²

Op 18 maart 2013 werd via het International Fund for Animal Welfare (IFAW, 2013a) bekend gemaakt dat in het zuidwesten van Tsjaad 86 olifanten waren afgeslacht. Vermoedelijk waren de daders Soedanese ivoorstroppers die gebruik hadden gemaakt van de politieke instabiliteit in de Centraal Afrikaanse Republiek (CAR) om Tsjaad binnen te dringen nadat zij eerder al in Kameroen minstens 28 olifanten hadden gedood (SOS ELÉPHANTS, 2013). De Communauté Economique des Etats de l'Afrique Centrale (CEEAC) heeft daarop beslist om in het kader van een noodplan ongeveer 1.000 politiefunctionarissen en militairen³ in het grensgebied tussen Tsjaad, Kameroen en

¹ Deze bijdrage geeft uitdrukking aan een persoonlijke opinie van de auteur, maar bindt het ABVV op geen enkele wijze.

² De informatieverzameling werd afgesloten op 15 september 2013.

³ UN SECURITY COUNCIL, *Report of the Secretary-General on the activities of the United Nations Regional Office for Central Africa and on the Lord's Resistance Army-affected areas, S/2013/297*, New York, 20

de Centraal Afrikaanse Republiek samen te trekken en de strijd tegen de 'braconniers' op te voeren. De feiten deden zich voor nabij het transnationaal park Sene Oura-Bouba N'djida aan de grens met Kameroen. Bouba N'djida haalde in 2012 de internationale pers toen duidelijk werd dat met machinegeweren en raketwerpers bewapende Janjaweed milities in een tijdsspanne van enkele weken honderden olifanten hadden afgemaakt omwille van hun ivoor. De olifantenpopulatie in het park werd hierdoor meteen gehalveerd (WWF, 2012). De Soedanezen legden met paarden en kamelen meer dan 1.000 kilometer af om tijdens het droge seizoen in Kameroen te kunnen toeslaan. De stropers konden pas teruggedreven worden na een interventie van het leger. De schaal en het quasi-militaire karakter van de incidenten in Tsjaad en Kameroen duiden erop dat de ivoorstroperij in Afrika opnieuw enorme proporties heeft aangenomen die het voortbestaan van de olifanten op korte termijn bedreigt. In de Verklaring van Yaoundé riep de CEEAC dan ook op om het stropen van olifanten en het illegaal verhandelen van ivoor te beschouwen als een ernstige vorm van grensoverschrijdende georganiseerde misdaad⁴. De tijd dringt. Werelderfgoedsites zoals Dzangha-Sangha in de Centraal Afrikaanse Republiek, Kahuzi-Biega in Oost-Congo en Selous in Tanzania werden immers ook al herleid tot ware 'killing fields' voor olifanten.

In het kader van deze bijdrage worden de verschillende dimensies van de crisis vanuit een criminologische invalshoek systematisch in kaart gebracht met oog voor de specificiteit van de problematiek. Daarom wordt eerst stilgestaan bij de lange termijn evolutie van de Afrikaanse olifantenpopulaties. Vervolgens worden de belangrijkste oorzaken van deze vorm van leefmilieucriminaliteit bestudeerd. Het loont zeker de moeite om even terug te blikken en lessen te trekken uit het (recente) verleden. Er wordt bijzondere aandacht besteed aan de rol van een handhavingsdispositief dat preventief gericht is op de bescherming van een bedreigde diersoort en repressief focust op de criminele keten van stropers, malafide tussenpersonen en illegale ivoorhandelaars. Dit dispositief vormt de emanatie van vervagende grenzen op verschillende niveaus die vaak klassieke antagonismen dienen te overstijgen. Dit perspectief kent echter één belangrijke lacune: het is éénzijdig gericht op het aanbod, terwijl de vraagzijde buiten beschouwing blijft. De houding van de consument is voor de werking van de ivoormarkt immers van cruciaal belang. De dynamiek tussen handhavingsdispositief en markt bepaalt met andere woorden de toekomst van de Afrikaanse olifant.

DE LANGE TERMIJN EVOLUTIE VAN DE AFRIKAANSE OLIFANTENPOPULATIES

Deze paragraaf besteedt uitgebreid aandacht aan de lange termijn evolutie van de Afrikaanse⁵ olifant (*Loxodonta africana*) in het licht van de huidige 'poaching crisis'. Het is immers niet voor het eerst dat een enorme vraag naar ivoor verantwoordelijk is voor de massale uitroeiing van Afrikaanse olifanten. Ivoor- en slavenhandel waren van oudsher rechtstreeks aan elkaar gelinkt (I. & O. DOUGLAS-HAMILTON, 1975, 251). De kolonisatie van Afrika onderstreepte nogmaals dat ivoor één van de meest gegeerde ruwe grondstoffen was (WESSELING, 1992). In 1887 verliet ongeveer 1.000 ton ivoor het Afrikaanse continent (SPINAGE, 1973). Na de Tweede Wereldoorlog situeerde een eerste keerpunt zich in 1969 toen de ivoorprijs aan een steile klim begon (I. & O. DOUGLAS-

May 2013, 3.

⁴ CEEAC-ECCAS, *Déclaration sur la lutte anti-braconnage en Afrique Centrale*, Yaoundé, 23 maart 2013.

⁵ Bij de Aziatische olifant (*Elephas maximus*) dragen in principe alleen de stieren slagtoenden. Ook zij worden gevisieerd door ivoorstropers (BASKARAN *et al.*, 2011, 51). Sommige koeien hebben (erg) kleine stoottoenden. Aangezien matriarchale groepen Aziatische olifanten niet bejaagd worden door ivoorstropers is de situatie niet te vergelijken met die in Afrika.

HAMILTON, 1992, 40). De drijvende kracht achter deze sterk toegenomen vraag naar ivoor was een steeds welvarender Japanse middenklasse die zich ivoren Hanko stempels kon veroorloven, een erg gegeerd statussymbool waarmee brieven ondertekend worden maar ook cheques en zakelijke documenten gevalideerd. De oliecrisis en de ermee gepaard gaande mondiale financiële instabiliteit dreef de ivoorprijs nog verder op. Ivoor werd immers niet alleen beschouwd als een statussymbool maar ook als een zeldzaam en kostbaar luxeproduct dat zijn waarde behield in economische barre tijden. In 1970 werd voor een pond ruw ivoor 2,50 US Dollar (US\$) betaald. In 1989 was dit al gestegen tot bijna 100 US\$ (LEAKEY & MORELL, 2001, 40). Dit resulteerde in een *'ivory rush'* die de Afrikaanse olifant aan de rand van de afgrond bracht. Naast de fel gestegen vraag naar ivoor vanuit Japan hadden de proliferatie van automatische vuurwapens (I. DOUGLAS-HAMILTON, 1987, 11), maatschappelijke conflicten en politieke turbulentie in grote delen van Afrika een ronduit *verwoestende* impact op de olifantenpopulaties. Deze nefaste ontwikkelingen en de eruit voortvloeiende dynamiek eiste ook een enorme menselijke tol die echter buiten het bestek van deze bijdrage valt. Niet voor niets duiden de DOUGLAS-HAMILTONS (1992, 199) deze omwenteling aan als de *'Kalashnikov Revolution'*.

Onder impuls van de Schotse zoöloog Iain DOUGLAS-HAMILTON⁶ werd het aantal Afrikaanse olifanten voor het eerst⁷ continentaal in kaart gebracht. In 1979 bevolkten *minimaal* 1,3 miljoen dieren⁸ de savannes, woestijnen en bosgebieden ten zuiden van de Sahara. Exact tien jaar later bleek dit aantal *meer dan gehalveerd* tot ongeveer 608 000 olifanten (COBB, 1989). Per jaar werden gemiddeld 70.000 Afrikaanse olifanten afgeslacht omwille van hun ivoren slagtanden (STILES, 2004). De snelle en algemene daling van het gemiddeld gewicht van in beslag genomen slagtanden (*'mean tusk weight'* of MTW) wees er bovendien op dat steeds kleinere en dus jongere dieren gedood werden omwille van hun ivoor. Er was duidelijk sprake van een ernstige overexploitatie van de Afrikaanse olifantenpopulaties (I. DOUGLAS-HAMILTON, 1987). Deze dramatische ontwikkelingen leidden in 1989 tot een wereldwijd verbod op de internationale handel in ivoor. Dit gaf sommige olifantenpopulaties in hoofdzakelijk het oosten en zuiden van Afrika de gelegenheid om zich althans gedeeltelijk te herstellen. In Centraal- en West-Afrika daarentegen ging het er voor de olifant steeds slechter uitzien. STILES (2004) wijt dit aan het bestaan van niet-gereguleerde ivoormarkten in grote bevolkingscentra zoals Abidjan, Yaoundé, Kinshasa en Lagos. Slecht beheer, wijdverbreide corruptie en vooral *'lawless conflict'* bezegelden het lot van de olifant in deze subregio's. Tussen 1989 en 2007 verloor Centraal-Afrika méér dan 130.000 olifanten (LEMIEUX & CLARKE, 2009, 460). Momenteel wordt het aantal Afrikaanse olifanten op ongeveer 423.000 dieren geschat (AED⁹, 2013). De voorbije 30 jaar *daalde* het aantal olifanten in Afrika met ongeveer

⁶ Dr. Iain DOUGLAS-HAMILTON bestudeerde als eerste grondig het sociaal gedrag van de Afrikaanse olifant in het Lake Manyara National Park in Tanzania. Hij richtte de *African Elephant Specialist Group* (AfESG) op in de schoot van de International Union for Conservation of Nature Species Survival Commission (IUCN/SSC) en is actief in tal van technische werkgroepen. In 1993 stichtte hij de NGO *Save The Elephants* (STE). STE verricht veldwerk in Kenia, Zuid-Afrika, Mali, Gabon en Congo. Iain DOUGLAS-HAMILTON wordt algemeen beschouwd als één van de meest vooraanstaande experts inzake de Afrikaanse olifant. Met zijn continentale tellingen wees hij er als één van de eerste wetenschappers op hoezeer de ivoorstroperij de Afrikaanse olifantenpopulaties aantastte.

⁷ Deze telling werd gefinancierd door de World Conservation Society (WCS) en het toenmalige World Wildlife Fund (WWF).

⁸ *'Minimaal'* is synoniem voor de categorie *'definite'* uit de African Elephant Status Reports (AESR) en updates. Ook de daaropvolgende aangehaalde populatiecijfers betreffen minima.

⁹ Dit is de vijfde update van de status van de Afrikaanse olifant die tot stand is gekomen onder de auspiciën van de African Elephant Specialist Group (AfESG) die deel uitmaakt van de IUCN Species Survival Commission (SSC). Deze update is gebaseerd op geactualiseerde data afkomstig uit de African Elephant Database (AED). Dit is zonder enige twijfel de meest volledige databank die

twee derden. Deze enorme daling was in de eerste plaats het gevolg van ivoorstroperij. Daarenboven bedreigt ook habitatverlies het leefgebied en dus het voortbestaan van de Afrikaanse olifant en vormt het 'human elephant conflict' een groeiend probleem. De voorbije kwarteeuw zagen landen met belangrijke olifantenpopulaties zoals Tanzania hun bevolking meer dan verdubbelen (TAWIRI, 2010, 3). Continentaal beschouwd tekent de lange termijn evolutie van de Afrikaanse olifant zich af als een duidelijk negatieve trend, weze het met belangrijke subregionale verschillen en dat na diverse schokken. In sommige van de 37 Afrikaanse 'range states' wordt de situatie ronduit dramatisch. Zo is het onduidelijk of er nog olifanten voorkomen in Soedan, Somalië en Senegal (CITES¹⁰, 2011, 6). West-Afrika telt iets meer dan 7.000 olifanten (AED, 2013). De voorbije 30 jaar werden de Centraal-Afrikaanse olifantenpopulaties *gedecimeerd*. De olifanten in Oost-Afrika staan opnieuw onder enorme druk. De ronduit alarmerende berichten uit Tanzania blijken in dit verband kenschetsend. Volgens een recent gepubliceerd rapport van het Parliamentary Committee on Land, Natural Resources and Environment onder leiding van James LEMBELI verliest het land ongeveer 27 olifanten *per dag* aan ivoorstroppers (ATHUMANI, 2012; MAJANI, 2013). Het rapport¹¹ schetst dan ook een bijzonder somber beeld van de toekomst van de Afrikaanse olifant in Tanzania. Dit is zonder meer problematisch omdat ongeveer de helft van alle Afrikaanse olifanten geconcentreerd zijn in drie landen, nl. Botswana, Tanzania en Zimbabwe. Enkel een aantal landen in zuidelijk Afrika (Botswana, Namibië, Zimbabwe en Zuid-Afrika) zagen de voorbije twee decennia hun olifantenbestand stabiel blijven of er duidelijk op vooruitgaan. Maar ook uit Botswana duiken meer en meer zorgwekkende berichten op (I. DOUGLAS-HAMILTON, 2013). Dit vormt waarschijnlijk de voorbode van een voortschrijdende negatieve subregionale dynamiek. De enorme druk van stropers op neushoornpopulaties leidt nog even de aandacht af van de uitermate kwetsbare situatie waarin de Afrikaanse olifant zich ook in het zuiden van het continent bevindt. De World Conservation Society (WCS) vreest met name voor een 'ecological collapse' in zuidelijk Afrika¹². Het noopt Iain DOUGLAS-HAMILTON (2013, 22) tot de volgende schrijnende vaststelling: '*All that stands between Southern Africa and an ivory poaching onslaught are the elephants of East Africa. Here the battle is in full spate*'. In alle Afrikaanse subregio's werd vastgesteld dat in 2011 een recordaantal olifanten werd gestroopt omwille van hun ivoor en deze negatieve trend blijkt zich verder door te zetten. Het hoeft dan ook niet echt te verwonderen dat er op continentaal niveau sprake is van een *netto-afname* van het totale aantal Afrikaanse olifanten (CITES, 2013b, 2).

kwantitatieve informatie met betrekking tot de status en verspreiding van de Afrikaanse olifant bevat. Sinds 2009 werd de AED ingrijpend hervormd en ondergebracht in een globale olifanten-database, de African and Asian Elephant Database (AAED) die beschikbaar werd gesteld via een webinterface. Momenteel bevat de Elephant Database een landkaart waarop de verspreiding van de Aziatische olifant werd aangegeven, maar nog geen cijfertabellen voor deze olifantensoort, zie ook de website: <http://elephantdatabase.org>, die werd geconsulteerd op 7 september 2013.

¹⁰ Het acronym CITES staat voor de Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. Het is een internationaal verdrag dat in 1973 tussen 80 staten werd afgesloten in Washington. Om die reden wordt CITES ook wel de Conventie van Washington genoemd. Deze overeenkomst reguleert de handel in (producten van) bedreigde wilde dieren en plantensoorten. Het trad in werking op 1 juli 1975. CITES telt momenteel 178 lidstaten, zie: <http://www.cites.org/eng/disc/what.php>, geconsulteerd op 14 september 2013.

¹¹ Ondanks herhaald aandringen via verschillende kanalen kon dit rapport niet ter beschikking gesteld worden, wat getuigt op de hoge inzet van het debat voor Tanzania betreurenswaardig is.

¹² World Conservation Society, *Fear of ecological collapse in Southern Africa*, 20 October 2012, elektronische kopie beschikbaar via: <http://www.wcs.org/news-and-features-main/south-africa-conservation-challenges.aspx> en geraadpleegd op 1 augustus 2013 met verwijzing naar LINDSEY *et al.* (2012).

‘OOGSTEN VAN IVOOR’ ... EN ANDERE EUFEMISMEN

Het illegaal doden van olifanten¹³ voor hun ivoor dient te worden beschouwd als een uitermate lucratieve vorm van grensoverschrijdende leefmilieucriminaliteit die thans opnieuw op een dergelijke schaal plaatsgrijpt dat het voortbestaan van deze diersoort op korte termijn in het gedrang komt. In die optiek dient zelfs gewag te worden gemaakt van ‘*global environmental degradation*’ (HELD, MC GREW, GOLDBLATT & PERRATON, 1999, 385). Olifanten vervullen immers als een ‘*keystone species*’ een belangrijke rol in hun habitat. Zij geven actief vorm aan hun natuurlijke leefomgeving en worden daarom ook wel ‘*engineers*’ genoemd. De status van de olifantenpopulaties is een *kritische* factor voor de integriteit van ecosystemen. Wanneer olifanten verdwijnen heeft dit belangrijke negatieve gevolgen voor de biodiversiteit. Olifanten worden in de meeste Afrikaanse landen¹⁴ ook legaal gedood door trofeejagers met vergunning, door autoriteiten in conflictsituaties met vooral boeren (ook wel ‘PAC’ of ‘*Problem Animal Control*’ genoemd) of als beheersmaatregel in parken en reservaten om overbevolking tegen te gaan (‘*culling*’). Door de bevolkingsexplosie in Afrika en Azië worden meer en meer olifanten gedood als gevolg van ‘*human elephant conflicts*’ of ‘HEC’. Vaak gaat het om rurale gemeenschappen die hun oogsten en dorpen bedreigd weten door rondtrekkende olifanten op zoek naar voedsel. Ook het beheersmatig afslachten van volledige kudde (een methode die een aantal landen in zuidelijk Afrika hanteren) blijft grote consternatie opwekken in het licht van de huidige crisissituatie waaronder volledige olifantenpopulaties dreigen te bezwijken. Acronymen en eufemismen allerhande kunnen immers niet verhelen dat ook het legaal ‘oogsten’¹⁵ van ivoor onvermijdelijk tot gevolg heeft dat de olifanten in kwestie worden gedood. De slagstanden van een olifant zijn immers niets anders dan sterk verlengde bovenste snijtanden die door de bovenkaak zijn gegroeid en waarin een zenuw loopt. Het is dus geen dood weefsel zoals keratine waaruit de hoorn van de neushoorn bestaat. Tot een derde van de slagstand ligt in een holte van de bovenkaak verborgen. Jagers en stropers beperken zich daarom niet tot het afzagen van het zichtbare gedeelte van de slagstand maar hakken de slurf af én vervolgens de helft van de kop tot net voor de ogen om de volledige slagstanden buit te maken.

Het World Wide Fund for Nature (WWF) koppelt het illegaal doden van olifanten aan de illegale ivoorhandel onder de noemer van ‘*illegal wildlife trafficking*’, een begrip dat in navolging van SOUTH & WYATT (2011, 546) als volgt wordt gedefinieerd: ‘*Any environment-related crime that involves the illegal trade, smuggling, poaching, capture or collection of endangered species, protected wildlife (including animals and plants that are subject to harvest quotas and regulated by permits, derivatives or products thereof)*’. Per definitie kunnen geen echt betrouwbare schattingen van de waarde van illegale handelsstromen worden gemaakt. De totale geschatte waarde van de illegale handel in (producten van) bedreigde dieren en planten behoort tot de belangrijkste ter wereld (HAKEN, 2011, 56; UNODC, 2010, 158). Desalniettemin is de belangstelling hiervoor vanuit criminologische hoek eerder beperkt (WARCHOL *et al.*, 2003).

Deze illegale handelsstromen worden bovendien in toenemende mate problematisch van karakter en dit niet alleen omdat zoals bij ivoor het volume ervan sterk toeneemt (UNODC, 2010, 151-159; WWF/DALBERG, 2012, 10). ‘*Illegal wildlife trafficking*’ wordt immers

¹³ In de vakliteratuur wordt het acronym ‘*IKE*’ gebruikt wat staat voor ‘*Illegal Killing of Elephants*’. ‘*Unlawful killing*’ is een andere term die regelmatig wordt gehanteerd (ANGUS, 2011).

¹⁴ Kenia vormt hierop een uitzondering: het land kondigde al in 1977 een ‘*hunting ban*’ af.

¹⁵ In de Engelstalige vakliteratuur wordt systematisch over ‘*harvesting ivory*’ geschreven.

beschouwd als een illustratie van de *diversificatie* van de georganiseerde misdaad (BRATTON, 2007; SELLAR, 2007) tegen de achtergrond van de globalisering (SCHNEIDER, 2008; UNODC, 2010). Het genereert enorme winsten tegen al bij al vrij beperkte risico's. WWF/DALBERG (2012, 13) kwamen tot de vaststelling dat een geloofwaardige wetshandhaving meestal eenvoudigweg *afwezig* is. De pakkans is veeleer klein en de vervolging en bestraffing volkomen ontoereikend. Zo werd een Chinese ivoorsmokkelaar¹⁶ in Nairobi op 25 maart 2013 slechts veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf of het betalen van een geldboete van 30.000 Keniase Shilling (KES) nadat bij controle in de luchthaven was gebleken dat hij in het bezit was van 439 stukken bewerkt ivoor. De man pleitte schuldig, betaalde onmiddellijk de boete en werd vrijgelaten. Gelet op de financiële waarde van het ivoor is een geldboete van 275,67 euro (€)¹⁷ een bijzonder milde straf.

De *directe* betrokkenheid van de georganiseerde misdaad in de illegale ivoorhandel blijkt onder meer uit het in 2011 sterk gestegen aantal grootschalige inbeslagnames (meer dan 800 kg ivoor geconfisceerd in één enkele transactie) zoals tabel 1 aangeeft.

TABEL 1. AANTAL GROOTSCHALIGE (> 800 KG IVOOR IN ÉÉN ENKELE TRANSACTIE) INBESLAGNAMES VAN IVOOR (N) EN GEWICHT (IN KG) VAN GROOTSCHALIGE INBESLAGNAMES VAN IVOOR PER JAAR, 2000-2012 (ETIS, 17 APRIL 2012)

jaar	aantal (n)	gewicht (in kg)
2000	5	9 505
2001	5	7 062
2002	6	19 539
2003	3	4 421
2004	2	2 750
2005	2	4 742
2006	6	16 442
2007	2	2 152
2008	0	0
2009	8	19 303
2010	6	9 797
2011	14	24 300
Totaal	54	110 522

Bron: Elephant Trade Information System (ETIS)¹⁸ – Traffic

Meer dan de helft van alle inbeslagnames vonden de voorbije 3 jaar plaats. Niet minder dan 24,3 ton illegaal ivoor werd in 2011 in beslag¹⁹ genomen: dit is de grootste hoeveel-

¹⁶ Zie <http://www.kws.org/info/news/2013/26smugglingivory2013.html>, geconsulteerd op 4 april 2013.

¹⁷ Conversie Keniaanse Shilling (KES) naar Euro (€) op 4 april 2013.

¹⁸ Het *Elephant Trade Information System* (ETIS) is een systeem om de illegale handel in ivoor en andere producten die van olifanten afkomstig zijn te registreren. ETIS werd gelanceerd in 1997 en is een sterk verbeterde versie van het *Bad Ivory Database System* (BIDS) dat dateert uit 1992. De databank wordt beheerd door *Traffic*, het netwerk dat de monitoring van de handel in (producten van) wilde dieren en planten verzorgt voor CITES.

¹⁹ Volgens een vuistregel van Interpol wordt slechts 10% van de reële hoeveelheid smokkelwaar onderschept.

heid van de voorbije decennia. Het verhandelen van dergelijke grote hoeveelheden van illegaal ivoor vormt in logistiek opzicht vaak een enorme uitdaging en vergt veel coördinatie (SCHNEIDER, 2008, 288). Internationaal opererende criminele distributienetwerken spelen hierin een niet te onderschatten rol (WASSER, CLARK & LAURIE, 2009). Zij beschikken immers over grote hoeveelheden cash geld waardoor *corruptie* in aanzienlijke mate gefaciliteerd wordt. Ook andere aspecten van de illegale ivoorhandel kunnen in verband worden gebracht met de modus operandi van misdaadssyndicaten. Zo kopen Soedanese milities tijd²⁰ van douane- of politieambtenaren om met hun ivoorkaravanen de grens te kunnen oversteken. Ook het gebruik van *indirecte* methoden wijst op de verregaande betrokkenheid van de georganiseerde misdaad. Het voortdurend aanpassen en afstemmen van tactieken om opsporing en vervolging te voorkomen duidt ook in die richting. De mobiele diergeneeskundige eenheden²¹ melden in het Tsavo Ecosystem een significante verschuiving van vuurwapens naar het gebruik van gifpijlen en -speren bij het stropen van olifanten. Geweerschoten trekken immers snel de aandacht van parkwachters en *Rapid Reaction Forces* (snelle interventie-eenheden). Tijdens de maand juli 2013 behandelde de Tsavo Mobile Veterinary Unit (MVU) 3 olifanten *per dag* omwille van die reden²². Ook de Mara²³ en Meru MVU stellen dezelfde zorgwekkende evolutie vast. Intercontinentale scheepvaartroutes worden regelmatig gewijzigd en zelfs omgeleid. De Maleisische douane nam in Port Kelong op 11 december 2012 niet minder dan 24 ton ivoor in beslag dat als ‘houten vloertegels’ verborgen zat onder verzaagd hardhout in kratten met valse bodems. Het was één van de grootste inbeslagnames die ooit werd geregistreerd. De lading was afkomstig uit Togo met bestemming China en werd omgeleid via Spanje. Het West-Afrikaanse Togo fungeert steeds meer als ‘hub’ voor de export van illegaal Afrikaans ivoor naar het Verre Oosten. Het land rapporteerde nooit een inbeslagname van illegaal ivoor aan Traffic en beschikt zelf over veel te kleine olifantenpopulaties en evenmin over de vereiste machtigingen om 24 ton ivoor legaal te kunnen exporteren (GETTLEMAN, 2012b). Alleen bijzonder goed georganiseerde misdaadgroeperingen beschikken over voldoende knowhow, geld en tijd om zulke grote ladingen illegaal ivoor continentaal samen te brengen en te verschepen. Zij zijn ‘Asian-run’ maar ‘African-based’. Er wordt bijzonder innovatief te werk gegaan: zo werden kratten met ivoor *onder* zeeschepen gehangen om detectie te voorkomen wanneer de lading aan boord van schepen wordt gecontroleerd. In toenemende mate wordt gebruik gemaakt van Afrikaanse rivieren om ivoor te transporteren en worden vissersschepen (in plaats van grote zeeschepen) ingezet (KARUMBA, 2013). Sommige internationale luchthavens worden bijzonder veel gebruikt zoals de Jomo Kenyatta International Airport in Nairobi (KWS, 2011, 8). Door-slaggevend zijn directe verbindingen met het Verre Oosten. Er wordt ook geanticipeerd op bepaalde opsporingstechnieken. In Zuid-Afrika werd een laag chocolade rond ivoor gesmolten en als dusdanig verpakt: douaniers in Macao werden achterdochtig toen bleek dat de dozen ‘chocolade’ ongewoon zwaar wogen (WWF, 2013). Niet minder dan 583 slagtanden werden in deze lading aangetroffen.

²⁰ Deze praktijk wordt ook letterlijk ‘*buying time*’ genoemd.

²¹ Mobile Veterinary Units (MVU) hangen af van de Kenyan Wildlife Service (KWS) en worden financieel ondersteund door o.m. de Sheldrick Wildlife Trust (DSWT) en Vier Pfoeten.

²² SHELDRIK, D., *July update from the David Sheldrick Wildlife Trust*, 16 August 2013.

²³ Zie Mara Mobile Veterinary Unit, *Field Report August 2013* geraadpleegd op 17 augustus 2013 via: https://www.sheldrickwildlifetrust.org/mobilevet/vetfielddetail_new.asp?VRD=219; zie Meru Mobile Veterinary Unit, *Field Report May 2013* geraadpleegd op 17 augustus 2013 via: https://www.sheldrickwildlifetrust.org/mobilevet/vetfielddetail_new.asp.

Deze grootschalige ivoorconfiscaties gaven echter geen aanleiding tot succesvolle gerechtelijke onderzoeken naar de criminelen die schuilgaan achter deze transacties. Dit wordt onder meer toegeschreven aan de *gelaagdheid* van dergelijke operaties en bij uitbreiding van deze illegale markt (SOUTH & WYATT, 2011, 551). In de meerderheid van de gevallen blijkt dat er geen forensisch bewijsmateriaal werd verzameld noch geanalyseerd zodat de herkomst van het ivoor niet kon worden achterhaald. Hierdoor kunnen andere betrokken landen niet tijdig worden verwittigd en ook bijzondere opsporingstechnieken zoals de gecontroleerde zending worden weinig tot niet aangewend. Er is te weinig operationele internationale samenwerking, zelfs niet bij grote inbeslagnames. Traffic besluit: *'Without the benefit of dedicated law enforcement that has the capability to bridge Africa and Asia along the primary trade routes, it is difficult to see how illicit trade in ivory can be curtailed'* (MILLIKEN *et al.*, 2012, 22-23).

FALENDE STATEN EN GEDECIMEERDE OLIFANTENPOPULATIES

De Afrikaanse olifant staat het sterkst onder druk in West- en Centraal-Afrika (zie *De lange termijn evolutie van de Afrikaanse olifantenpopulaties*). Voor de Afrikaanse bosolifant²⁴ wordt de situatie bijzonder kritiek. Tussen 2002 en 2011 stortten de populaties in Centraal-Afrika *volledig* in. De subregionale daling bedroeg méér dan 62% (MAISELS *et al.*, 2013). De afgelopen 25 jaar nam het aantal bosolifanten met meer dan 80% af. Bosolifanten blijken dus in nog veel sterkere mate met uitsterven bedreigd dan savanneolifanten. Het gelige ivoor van de bosolifant is meer gegeerd omdat het harder, dunner en rechter is. Het toenmalige Zaïre was in 1979 getalsmatig gezien de belangrijkste Afrikaanse *'elephant range state'*. Het eerder vermeld longitudinaal onderzoek van MAISELS *et al.* wees uit dat in 95% van de Congolesse wouden naar alle waarschijnlijkheid geen olifanten meer leven ... De Gabonese regering gaf onlangs toe dat gedurende de voorbije 8 jaar ongeveer 11.000 olifanten in het Minkébé Nationaal Park werden gedood door ivoorstroppers (Parcs Gabon, 2013). Experts pleiten er dan ook voor om deze (onder) soort onder te brengen in de categorie *'Critically Endangered'*²⁵ van de IUCN Red List²⁶. Dit is echter (nog) niet het geval, wel integendeel. De status van de Afrikaanse olifant

²⁴ Lange tijd werd algemeen aangenomen dat de Afrikaanse olifant twee ondersoorten telde: namelijk de bosolifant (*Loxodonta africana cyclotis*) en de savanneolifant (*Loxodonta africana africana*). Zoals de naam al doet vermoeden bevolkt de bosolifant de wouden van Centraal-Afrika en is de savanneolifant hoofdzakelijk terug te vinden op de vlaktes van Oost- en zuidelijk Afrika. Uit de resultaten van belangwekkend genetisch onderzoek die recent werden gepubliceerd blijkt dat de Afrikaanse bos- en savanneolifant van elkaar zijn afgesplitst op het ogenblik dat de Aziatische olifant weg evolueerde van de wolharige mammoet. Genetisch gezien zijn de Afrikaanse bos- en savanneolifanten even ver van elkaar verwijderd als mens en chimpansee (ROHLAND *et al.*, 2010). Deze vaststellingen overstijgen evolutionaire, morfologische en taxonomische verschillen omdat zij ook belangrijke beleidsmatige gevolgen *kunnen* hebben op het vlak van de bescherming van deze diersoort.

²⁵ De term *'Critically Endangered'* betekent dat de bosolifant een extreem hoge kans loopt om uit te sterven in het wild.

²⁶ De IUCN Red List geeft de beschermingsstatus aan van bedreigde dier- en plantensoorten. De International Union for the Conservation of Nature (IUCN) is de oudste milieuorganisatie die mondiaal actief is. Ze werd opgericht in 1948 en telt zowel staten als NGO's onder haar leden, zie: <http://iucn.org/about/>, geraadpleegd op 15 september 2013. Het doel van deze Rode Lijst – die in 1963 werd ontworpen – mikt op beschermingsmaatregelen, monitoring en besluitvorming. De IUCN Red List wordt beheerd door het IUCN Global Species Programme en de Species Survival Commission (SSC). De termen 'Vulnerable', 'Endangered' en 'Critically Endangered' geven de mate van bedreiging aan en dus het risico op uitsterven voor die soorten waarvoor voldoende informatie beschikbaar is om dit te beoordelen.

wordt momenteel nog steeds omschreven als 'kwetsbaar'²⁷ wat gezien de huidige crisis onbegrijpelijk is. Hoe is het zo ver kunnen komen? De chronische politieke instabiliteit, etnische conflicten en (burger)oorlogen in Centraal-Afrika spe(e)l(d)en hierin een doorslaggevende rol. Zowel reguliere legereenheden als rebellengroeperingen financieren met de opbrengsten van de verkoop van ivoor hun gewapende strijd. De directe betrokkenheid van het Congolese, Oegandese, en Zuid-Soedanese leger bij het stropen van olifanten (AGGER & HUTSON, 2013) wijt New York Times journalist Jeffrey GETTLEMAN (2012a) aan 'state failure': *'That's why so many elephants are getting killed in central Africa, because it's probably the most unstable part of Africa and has huge areas that are just completely lawless'*. Hierdoor is de ivoorstroperij evenwel van karakter veranderd want *gemilitariseerd*. Dit stelt beheerders van natuurparken en wildreservaten voor enorme problemen en uitdagingen. De stroopers zijn vaak talrijker dan de parkwachters én aanzienlijk zwaarder bewapend. Twee recente incidenten in het Garamba Nationaal Park maakten dit duidelijk. Chief warden Paul ONYANGO betrapte met zijn team in juni 2012 ivoorstroppers op heterdaad en deed zijn relaas aan de New York Times (GETTLEMAN, 2012a): *'They opened up on us with PKMs, AKs, G-3s, and FNs (...) Most poachers are conservative with their ammo, but these guys were shooting like they were in Iraq. All of a sudden, we were outgunned and outnumbered.'* Enkele maanden eerder werd in hetzelfde park een kudde van 22 savanneolifanten gedood. Opmerkelijk was dat de groep in een cirkel bijeen werd gedreven en bijna elke olifant met één schot boven in de kop was afgemaakt. Het leek wel het werk van scherpshutters. De slagstanden waren verwijderd maar er werden geen bandensporen van voertuigen of sporen van lastdieren gevonden om de grote hoeveelheid buitgemaakt ivoor te transporteren. Enkele dagen later zagen parkwachters een Mi-27 transporthelikopter laag over het gebied vliegen. De helikopterpiloot maakte rechtsomkeer toen hij werd opgemerkt. Het toestel werd echter gefotografeerd en African Parks slaagde er ook in om het registratienummer van de helikopter te achterhalen. Hun conclusie was dat het toestel toebehoorde aan het Oegandese leger dat verantwoordelijk wordt geacht voor deze slachtpartij (GETTLEMAN, 2012a). Op grond van vrij recente gegevens die door personeel, researchers en NGO's werden verzameld in elf Congolese nationale parken en wildreservaten kon worden vastgesteld dat Congolese militairen in negen van de elf sites waren betrokken bij het stropen van olifanten omwille van hun ivoor. In drie gebieden waren ze verantwoordelijk voor minstens 75% van de gedode olifanten (HART *et al.*, 2010). Ook de Congolese krijgsauditeur MULAKU geeft toe dat een deel van het leger betrokken is bij ivoorstroperij (GETTLEMAN, 2012a). In het RFO (Réserve de Faune à Okapis), dat zich situeert in de provincie Noord-Kivu, werd tussen 1995 en 2006 het aantal olifanten gehalveerd. Er werd echter ook geconstateerd dat de blijvende aanwezigheid van gemotiveerde rangers en de financiële ondersteuning van internationale NGO's ervoor hebben gezorgd dat de olifanten niet helemaal werden uitgeroeid in dit reservaat (BEYERS *et al.*, 2011). Gelijkaardige vaststellingen werden gedaan in het Garamba Nationaal Park. In Kahuzi-Biega en Maiko daarentegen bezetten rebellenfracties die gelieerd waren met de genocide in Rwanda dit park, doodden de parkwachters, stalen de uitrusting en vernielden de infrastructuur. De bosolifanten werden vervolgens nagenoeg volledig uitgeroeid. De VN-Veiligheidsraad veroordeelde onlangs in een

²⁷ Zie <http://www.iucnredlist.org/details/classify/12392/0>, geraadpleegd op 23 maart 2013. 'Vulnerable' wijst op een reëel risico om in het wild uit te sterven.

verklaring²⁸ niet alleen de aanhoudende aanvallen en wreedheden van de Lord's Resistance Army (LRA) jegens de burgerbevolking maar riep de VN en de Afrikaanse Unie ook op *'to jointly investigate the LRA's logistical networks and possible sources of illicit financing, including alleged involvement in elephant poaching and related illicit smuggling'*. De LRA legde zich pas recent²⁹ toe op het stropen van olifanten (AGGER & HUTSON, 2013, 5) omdat het gebied³⁰ waar zij zich ophouden daartoe alle kansen biedt. Ook het Sudanese People's Liberation Army (SPLA) had een beruchte reputatie op dat vlak. Het richtte niet alleen ravages aan in Zuid-Soedan maar stak ook de grens over richting Kenia en Zaïre. Het Somalische Al-Shabab richt zijn pijlen vooral op Kenia. Ivoor wordt beschouwd als *'a currency for conflict'* (I. & O. DOUGLAS-HAMILTON, 1992, 252; BEYERS *et al.*, 2011). Olifanten worden afgeslacht zodat hun slagstanden kunnen worden ingeruild voor voedsel of wapens, terwijl het vlees wordt geconsumeerd of doorverkocht als *'bushmeat'*. Meer en meer wordt dan ook geopperd dat ivoor als gegeerde ruwe grondstof de plaats van diamant en goud in conflictgebieden is gaan innemen. Deze stelling klopt echter niet volledig. De *'resource wars'* in Ituri bv. tonen aan dat de rush naar goud en ivoor ook samengaan. Het inspireerde MARTIN *et al.* (2012) tot de ontwikkeling van een besluitvormingsmechanisme voor de ivoorhandel dat geënt werd op het model van de Zuid-Afrikaanse diamantgigant De Beers. Op dit voorstel kwam een storm van kritiek. Olifanten op gelijke voet behandelen met diamanten gaat immers totaal voorbij aan de elementaire principes van de populatiebiologie gelet op de bijzonder langzame voortplantingssnelheid van deze grote zoogdieren (NOWAK *et al.*, 2013). Bovendien werd de huidige vraag naar ivoor niet in kaart gebracht en de impact van illegale handel (RICE, 2012) en georganiseerde misdaad (I. DOUGLAS-HAMILTON, 2012) ernstig onderschat.

'MORE EYES AND BOOTS ON THE GROUND' ...

Een belangrijk verschil met de massale afslachtingen van olifanten die grote delen van het Afrikaanse continent tussen 1969 en 1989 teisterden is dat de *monitoring* in die gebieden waar veel olifanten voorkomen aanzienlijk verbeterd is. Sinds de inwerkingtreding van het internationaal handelsverbod worden de inbeslagnames van illegaal ivoor wereldwijd door Traffic systematisch geregistreerd. Bovendien werden de beschermingsmaatregelen in parken en reservaten gevoelig opgedreven. Toch werd de *'international trade ban'* al snel bekritiseerd door een aantal landen in zuidelijk Afrika die er wel in geslaagd waren tijdens de crisis hun olifantenpopulaties behoorlijk te beheren. Botswana, Namibië en vooral Zimbabwe en Zuid-Afrika (I. DOUGLAS-HAMILTON, 1992; LEAKEY & MORELL, 2001, 230-234) wilden ze daarom opnieuw op

²⁸ SECURITY COUNCIL, *Condemning atrocities by Lord's Resistance Army*, 6895th Meeting, SC/10865, New York, 19 December 2012.

²⁹ Medio 2012 zagen parkwachters in Garamba hun eerdere vermoedens bevestigd over de rol van de LRA in de ivoorhandel. Een 18-jarige vrouw die eerder door de LRA was ontvoerd maar wist te ontkomen bevestigde deze geruchten. Ook een andere gevangene die ontsnapte in december 2012 vertelde dat de rebellen olifanten stroopten omwille van hun ivoor. Kony zou in 2010 een order hebben uitgevaardigd om olifanten te doden en hem het ivoor te brengen (AGGER & HUTSON, 2013, 9). LRA overlopers meldden dat één van de vertrouwelingen van Joseph Kony verantwoordelijk was voor de ivoorstroperij in Garamba. De groep verblijft trouwens 3 tot 4 maanden per jaar in dit nationale park met een 100-tal zwaarbewapende strijders. Zowel de parkwachters als de MONUC (de VN-vredesmacht in Oost-Congo) waren tot nog toe niet bij machte om ze definitief uit het park te weren.

³⁰ De LRA zou zich waarschijnlijk ophouden in het grensgebied tussen Congo, Zuid-Soedan en de Centraal Afrikaanse Republiek (CAR).

Appendix II³¹ plaatsen zodat de legale handel in ivoor zou kunnen worden hervat. In 1990 werd de Afrikaanse olifant immers toegevoegd³² aan de CITES-lijst van de met uitsterven bedreigde diersoorten (Appendix I). Dit betekende dat de internationale commerciële handel in Afrikaanse olifanten en afgeleide producten (zoals ivoor, vlees en huiden) werd verboden. In 1997 werd op de 10^{de} CITES-conferentie beslist om een 'éénmalige' experimentele verkoop te organiseren van bijna 50 ton ruw ivoor dat afkomstig was van legale stocks³³ uit Botswana, Namibië en Zimbabwe. Daarom werden de Afrikaanse olifantenpopulaties van deze drie landen terug naar Appendix II verplaatst. Deze voorraad werd geveild en verkocht aan Japanse handelaars in 1999. De Zuid-Afrikaanse olifantenpopulaties werden in 2000 opnieuw overgeheveld naar Appendix II. In 2008 werd in het kader van een tweede verkoop meer dan 107 ton ruw ivoor geveild, afkomstig van Botswana, Namibië en Zuid-Afrika. Ditmaal kochten Japan en China deze voorraad op. Ook China had inmiddels de 'Approved Buyer Status' verworven. Deze 'one-off sales' hadden ondanks flankerende maatregelen verschillende nefaste gevolgen. In het kader van het *Harare Compromise* werd immers ook bepaald dat de illegale handel in ivoor en het illegaal doden van olifanten strikt zou worden opgevolgd. Een eerste fundamenteel probleem was dat het voorziene onderzoek naar het illegaal doden van olifanten pas startte drie jaar na de eerste ivoorverkoop. Hoewel alle landen die zijn aangesloten bij CITES verplicht zijn sinds 1998 om inbeslagnames van ivoor te melden gebeurt dit vaak niet of althans niet systematisch. De controle- en sturingsmechanismen ontbraken vooraleer de handel beperkt werd hervat. Beide verkopen deden de vraag naar ivoor niet alleen gevoelig stijgen, maar *revitaliseerden* ook een markt die precies serieuze klappen had gekregen door het internationale handelsverbod (LEAKEY, 2009). De zogenaamde 'éénmalige' ivoorverkoop gaf aan de sterk groeiende Chinese middenklasse het *dubbelzinnige* signaal dat de ivoorconsumptie geen problemen meer stelde én dat de internationale handel werd hervat. China merkte ook een toename van de ivoorsmokkel op terwijl de controle hierop te wensen overliet. In 2002 had het land zich nog om die redenen verzet tegen 'one-off sales'. China liet deze bezwaren al snel varen zodra de Approved Buyer Status werd verworven. De stijging van de koopkracht in China hangt immers rechtstreeks samen met het aandeel olifanten dat in Afrika illegaal gedood wordt (CITES, 2011, 14). Zoals indertijd gevreesd werd is het stropen van Afrikaanse olifanten opnieuw fors beginnen toe te nemen (LEAKEY, 2004). CITES Secretaris-Generaal John SCANLON wees in zijn openingstoespraak tijdens de 16^{de} Conference of the Parties (CoP 16) in Bangkok erop dat *'the disturbing trends we are witnessing in the poaching and the illegal trade in the African elephant (...) for their ivory (...) with the figures being the worst that we have witnessed in decades'*³⁴. Sinds 2002 wordt in enkele tientallen sites³⁵ verspreid over Afrika en Azië door CITES (2013a) op een gestandaardiseerde wijze informatie verzameld over het illegaal doden van olifanten in het kader van het *Monitoring the Illegal Killing of Elephants Programme* (MIKE). Specifiek voor wat Afrika betreft bevatten deze sites 40% van het continentale olifantenbestand. Wanneer rangers stuiten op een olifantenkarkas wordt getracht om

³¹ Op Appendix II staan dieren- en plantensoorten vermeld die niet met uitsterven bedreigd worden maar waarvan de internationale handel strikt moet worden gecontroleerd om ze voor het uitsterven te behoeden, zie: <http://www.cites.org/eng/app/index.php>, geconsulteerd op 9 september 2013.

³² De Aziatische olifant bevindt zich sinds 1 juli 1975 al op de Appendix I lijst van CITES, zie: <http://www.cites.org/gallery/species/mammal/asianelephant.html>, geconsulteerd op 4 april 2013.

³³ De voorraden moeten samengesteld zijn uit ivoor dat afkomstig is van olifanten die op een natuurlijke wijze gestorven zijn of legaal werden gedood via 'culling' en 'PAC' ('problem animal control').

³⁴ Opening Statement by John E. SCANLON, Secretary-General of CITES, Bangkok, 3 March 2013.

³⁵ Het gaat momenteel om 51 MIKE-sites in Afrika en 25 in Azië (CITES, 2013a).

de doodsoorzaak vast te stellen en gaat bijzondere aandacht naar de aanwezigheid van kogelgaten en het ontbreken van slagstanden. Gegevens inzake geslacht, leeftijd en de staat van het karkas worden net als de precieze locatie via GPS-coördinaten worden meegedeeld. Deze informatie moet toelaten om ontwikkelingen op het terrein van nabij op te volgen en het aantal en aandeel olifanten dat illegaal gedood werd te berekenen. De *Proportion of Illegally Killed Elephants* (PIKE) geeft de verhouding weer tussen het aantal *Illegally Killed Elephants* (IKE) en het totale aantal teruggevonden karkassen³⁶. Meteen wordt het zwakke punt in het MIKE-programma duidelijk: de meeste olifantenkarkassen worden niet teruggevonden, zeker niet in beboste gebieden. Het aantal gedode dieren ligt dus ongetwijfeld hoger dan kan worden aangegeven en berekend. Het aandeel Afrikaanse olifanten dat illegaal gedood werd (PIKE) situeerde zich in 2011 op het hoogste niveau sinds de metingen in 2002 begonnen. Prognoses voor de eerste helft van 2012 geven aan dat de PIKE-cijfers in dezelfde lijn liggen als in 2011. Ongeveer 7,4% van het totale aantal olifanten in de Afrikaanse MIKE-sites werd illegaal gedood (UNEP/CITES/IUCN/TRAFFIC, 2013, 33). Dit is een problematisch cijfer aangezien de natuurlijke jaarlijkse aangroei van gezonde olifantenpopulaties rond de 4 à 5% schommelt. Olifanten worden dus sneller gedood dan ze zich kunnen voortplanten. Andermaal zijn er enkele belangrijke subregionale verschillen vast te stellen. Zo wezen in Centraal-Afrika nagenoeg alle teruggevonden karkassen van olifanten op illegale doding (PIKE=0,9).

... TERWIJL IVOORSTROPERIJ TOCH OPNIEUW TOTAAL UIT DE HAND LOOPT?

Niettegenstaande er *'more eyes and boots on the ground'* zijn dan in het verleden werden sinds het internationale verbod op de handel in ivoor nooit meer olifanten gestroopt dan in 2011. Het leefgebied van de Afrikaanse olifant is immers niet beperkt tot beschermde gebieden, wel integendeel. *'Indeed, the majority of elephant range may still be found in unprotected land'* (AfESG; 2007, 3). Dit faciliteert het stropen in aanzienlijke mate omdat een gebrek aan afdoende bescherming van olifanten *'soft targets'* maakt (I. DOUGLAS-HAMILTON, 2012). De nationale parken en wildreservaten mogen dan wel uitgestrekt zijn, voor olifanten zijn ze qua oppervlakte meestal te klein en niet of slechts gedeeltelijk omheind. Het zijn met andere woorden *géén* gesloten systemen (TAWIRI, 2010, 51). Eeuwenoude trekroutes van olifanten houden geen uiteraard geen rekening met de grenzen van *'protected areas'* (KWS, 2012, 12) of landen, wat hen ontzettend kwetsbaar (KAHINDI *et al.*, 2010) maakt in *'largely unpatrolled, communally and government owned lands (with the exception of patrolled community conservation areas) where human elephant conflict and illegal killing occurs and has significant impacts on the population demography'* (WITTEMEYER *et al.*, 2013, 4). Olifanten die zich buiten de beschermde gebieden bevinden lopen dus duidelijk meer risico.

Maar ook in de nationale parken en wildreservaten stijgt het aantal illegaal gedode olifanten en wordt de situatie kritiek. Zorgwekkende berichten en wetenschappelijke onderzoeksrapporten uit het Samburu/Buffalo Springs Game Reserve (Save The Elephants Foundation) en Tsavo National Park (Sheldrick Wildlife Trust) wijzen sterk in die richting. In een pas verschenen longitudinale studie (WITTEMEYER *et al.*, 2013) over

³⁶ *'Illegally killed'* betekent in hoofdzaak maar niet altijd omwille van het ivoor gestroopt. Olifanten worden ook illegaal gedood door bv. boeren die hun oogst of veestapel bedreigd zien, uit onvrede met het beleid van landeigenaars en parkautoriteiten e.d. Het is een scala van uiteenlopende redenen die kan worden samengevat onder de noemer *'illegal conflict'*.

de demografische ontwikkeling van de Samburu olifantenpopulatie³⁷ in het noorden van Kenia van iets meer dan 900 dieren werd tussen 1998 en 2011 vastgesteld dat *meer dan de helft* van de mortaliteit bij olifanten ouder dan 9 jaar te wijten was aan *'illegal killing'*, in hoofdzaak als gevolg van ivoorstroperij. *Indirect* veroorzaakte dit ook de dood van alle afhankelijke kalveren, jonger dan 2 jaar. Tussen 2008 en 2011 liep de situatie helemaal uit de hand. Het aantal olifanten ouder dan 30 jaar liep dramatisch terug. Zo overleefden slechts 5 van 38 olifantenstieren in deze leeftijdscategorie het voorbije decennium, terwijl het aantal koeien in dezelfde leeftijdscategorie bijna gehalveerd werd. De populatieverhoudingen werden hierdoor helemaal scheefgetrokken. Tien van de vijftig olifantenkuddes werden volledig uitgeroeid en dertien groepen hebben geen koe meer die ouder is dan 25 jaar. Deze mortaliteitscijfers worden dan nog als *minima* beschouwd, aangezien olifanten die zich buiten de geografische radius van het onderzoek bevonden zoals jongvolwassen bullen en jonge rondzwervende koeien wiens kudde werd aangevallen niet in de tellingen werden opgenomen. Er kan dus worden aangenomen worden dat het totaal aantal illegaal gedode dieren nog een stuk hoger ligt. De Samburu studie is de eerste demografische analyse die tot op individueel niveau de impact van het illegaal doden van olifanten heeft gemeten in de tijd en gedetailleerd inzicht verschaft over de desastreuze gevolgen van dit fenomeen voor de sociale en genetische structuur van de olifantengroepen (GOBUSH, MUTAYOBA & WASSER, 2008; GOBUSH, KERR & WASSER, 2009; GOBUSH & WASSER, 2009). De Samburu regio is een arme streek met een heterogeen samengestelde bevolking. De aanslepende burgeroorlog in Somalië heeft er bovendien toe geleid dat het vuurwapenbezit er wijd verspreid is. Het noorden van Kenia vormt daarom niet toevallig één van de handhavingsprioriteiten in de huidige Conservation and Management Strategy for the Elephant in Kenya 2012-2021 van de Kenya Wildlife Service (KWS, 2012, 36).

IN DE FRONTLINIE ... NIET BEPAALD EEN 'MICHEZO'³⁸

Uit de voorgaande paragrafen is gebleken dat de aard en omvang van de ivoorstroperij de voorbije decennia enkele fundamentele wijzigingen heeft ondergaan. De economische crisis, een snel groeiende bevolking en endemische armoede fungeren in de meeste *'elephant range states'* als een ideale voedingsbodem die het stropen faciliteert. De rekrutering van lokale jagers of spoorzoekers wordt hierdoor een stuk eenvoudiger. Zo leeft in Kenia de helft van de bevolking onder de armoedegrens³⁹ terwijl door de sterk toegenomen vraag naar ivoor de prijzen op de zwarte markt rond bv. Samburu de voorbije 5 jaar *verdubbelden* (WITTEMEYER *et al.*, 2011). Een kilogram ivoor in het Verre Oosten vertegenwoordigt 7.000 US\$ (Kenya Elephant Forum, 2013). *'On the ground'* in Kenia haalt een kilogram ivoor 12-18.000 Kenyan Shilling (KES, ongeveer 140-210 US\$). Een klein paar slagtanda van 10 kg levert een stroper het financiële equivalent op van 2.000 US\$. Dit bedrag betekent 2 tot 3 jaar loon voor een ongeschoolde arbeider. Honderd kilogram ivoor afkomstig van een grote stier vertegenwoordigt al snel het financiële equivalent van 1,5 jaar loon van een parkwachter of 15 jaar loon van een ongeschoolde arbeider. Alleen *'community-based conservationism'* (LEAKEY & MORELL, 2001, 206) lijkt op erg bescheiden schaal een mogelijke uitweg uit de impasse te kun-

³⁷ De Samburu/Buffer Springs olifantenpopulatie is samen met die van het Amboseli National Park wellicht de best bestudeerde en meest gemonitorde van het land.

³⁸ 'Michezo' is Swahili voor 'spel'.

³⁹ Bron: *CIA World Fact Book*, bijgewerkt voor Kenia tot en met 26 maart 2013 en geconsulteerd op 3 april 2013.

nen bieden. Wanneer de rurale gemeenschappen voordeel halen uit de inkomsten die het safaritoerisme genereert onder de vorm van tewerkstelling, gezondheidszorg en onderwijs kunnen zij beter weerstaan aan zowel de verlokkingen als de bedreigingen die de ivoorstroperij met zich meebrengt. Bij incidenten verhoogt samenwerking en vertrouwen de aangiftebereidheid (WEIDLICH, 2013). Toch dient het klassieke beeld van de arme Afrikaanse boer die een olifant stroopt om in het levensonderhoud van zijn familie te voorzien te worden bijgesteld. Hoewel dit nog steeds een realiteit is, wordt het terrein inmiddels grotendeels ingenomen door de georganiseerde misdaad, rebellenbewegingen en reguliere legers (IFAW, 2013b). ‘*Subsistence poaching*’ heeft grotendeels plaats gemaakt voor ‘*commercial poaching*’. Daarenboven is de ivoorstroperij van karakter veranderd want duidelijk *gemilitariseerd* (Warchol et al., 2003). Elk jaar komen in Afrika tientallen parkwachters om het leven in confrontaties met ivoorstroppers (UNODC, 2013, 29). Er is duidelijk sprake van een geweldsescalatie. ‘Game scouts’, ‘wildlife rangers’ en ‘anti-poaching units’ bevinden zich dan ook in de frontlinie waar ze vaak geconfronteerd worden met in de oorlog geharde rebellen of soldaten die niet alleen talrijker zijn maar vooral ook beter uitgerust en bewapend. ‘*Since the Kalashnikov Revolution there was no hope that elephants and their parks would survive without determined and well-trained paramilitary ranger forces*’ (I. & O. DOUGLAS-HAMILTON, 1992, 240). Het hoeft dan ook niet te verbazen dat de rangers van het Garamba Nationaal Park in Noord-Oost Congo raketwerpers, pick-up trucks met standaard gemonteerde machinegeweren en automatische vuurwapens met een zwaardere kaliber op hun verlanglijstje hebben staan. De Rapid Reaction Force in het Samburu/Buffer Springs National Reserve werd recent uitgerust met een helikopter, geschikt voor nachtelijke operaties en speurhonden (POPE, 2013).

De bescherming van de olifanten is in Afrika in eerste orde toevertrouwd aan meestal ondergefinancierde ‘*Wildlife Departments*’ met anti-stroperseenheden (‘*anti-poaching units*’ of APU’s) die bevoegdheden hebben om zoekingen uit te voeren, verdachten te arresteren en vuurwapens te dragen. Deze eenheden hebben vaak een paramilitaire status, zoals in Tanzania (TAWIRI, 2010, 40). Rangers worden dikwijls slecht betaald wat hen gelet op het belang van hun opdracht en de risico’s waarin zij blootstaan gevoelig maakt voor *corruptie*. Hun lonen evolueerden uiteraard niet mee met de prijzen van het ivoor en daalden in een aantal landen zelfs ten gevolge van de wereldwijde financieel-economische crisis. In een interview met The Guardian trok Sean Wilmore, de Australische voorzitter van de *International Ranger Federation*, aan de alarmbel (MILMAN, 2013). Corruptie wordt door beheerders van parken en reservaten als een ernstige belemmering beschouwd in de strijd tegen de ivoorstroperij. Misdaadsyndicaten bieden in toenemende mate cash geld aan zodat rangers op zijn minst passief de andere kant opkijken. Ook actieve deelname aan ivoorstroperij is een groeiend probleem, hoewel dit geenszins een nieuw fenomeen is. In het Tsavo East National Park in Kenia werden halfweg de jaren ’80 de olifanten niet alleen gedecimeerd door lokale Wakamba of Somalische ‘*shifta*’⁴⁰ maar ook door personeel van het Wildlife Department. Vaak schoten zij olifanten neer vanuit dienstvoertuigen in de onmiddellijke nabijheid van de wegen die het park doorkruisten. De gestroopte olifanten werden ‘*roadsiders*’ genoemd omdat ze systematisch aan de kant van de weg werden gedood. De teruggevonden kogelhulzen bewezen onomstotelijk dat het .303 kogels waren die werden afgevuurd, de munitie waarmee parkwachters toen waren

⁴⁰ De term ‘*shifta*’ wordt gebruikt in Ethiopië, Eritrea, Somalië en Kenia om rebellen, bandieten of ‘outlaws’ aan te duiden. Historisch gezien verwijst deze term naar milities die in de bergachtige wetteloze gebieden van de Hoorn van Afrika actief zijn.

uitgerust. De operaties werden vaak aangestuurd door topambtenaren binnen het departement (LEAKEY & MORELL, 2001, 64).

DE ONGEWONE IVOORMARKT

Voor de bescherming en het voortbestaan van de (Afrikaanse) olifant is wetshandhaving en de strafrechtelijke beteugeling van de georganiseerde misdaad een *conditio sine qua non*. Deze inspanningen dreigen echter al te weinig effect te sorteren wanneer geen aandacht wordt besteed aan de vraagzijde. Dit betekent niet zoals STILES (2013) stelt dat handhaving *'futile'* zou zijn. In navolging van SCHNEIDER (2008) moeten voor wat de ivoorhandel betreft de mogelijkheden van een *'market reduction approach'* (MRA) worden onderzocht. Dit is een criminaliteitsreducerende strategie die erop gericht is om markten die bestaan uit gestolen goederen (zoals illegaal ivoor) te reduceren en te ontwrichten, en ook het niveau van diefstal (stropen) te verlagen door het riskanter te maken om gestolen goederen te verkopen (dus te verhandelen). Hierbij richten de wetshandhavers zich niet alleen op bv. individuele stropers maar nemen de totale keten in beschouwing van tussenpersonen, groothandelaars, ambachtslui, detailhandelaars én consumenten (SCHNEIDER, 2008, 290).

Louter rationeel en zakelijk gezien hebben de ivoorsnijders en -handelaars een direct belang bij het voortbestaan van omvangrijke olifantenpopulaties. Immers: *'Who would want to destroy their own livelihood by over-exploiting the source of their income?'* (I. & O. DOUGLAS-HAMILTON, 1992, 129). De ivoormarkt is echter nooit een gewone markt geweest. Het is een typisch voorbeeld van een markt waarbij een beperkt aanbod tegenover een enorme vraag staat. In tegenstelling tot bv. de drugsmarkt bestaat er geen onbeperkte voorraad aan olifanten. De slaven- en ivoortrafiek resulteerde al voor de kolonisatie in de extirpatie van bepaalde olifantenpopulaties die leefden in Afrikaanse kustgebieden. Rond de eeuwwisseling waren grote gebieden in West-, Centraal-, Oost- en Zuid-Afrika vrijwel leeggeschoten. De ivoorhandel liep sterk terug omdat de olifantenpopulaties dermate waren gereduceerd dat het niet langer rendabel was om ze intensief te bejagen. Beschermingsmaatregelen drongen zich op. Personaliteiten zoals Paul KRUGER in Zuid-Afrika en enkele koloniale overheden verrichtten pionierswerk voor wat de oprichting van wildreservaten en nationale parken betreft. Populaties begonnen zich geleidelijk te herstellen maar bereikten continentaal gezien niet meer het peil van weleer. Het systematisch stropen van olifanten bereikte in absolute termen opnieuw een hoogtepunt toen in 1983 niet minder dan 1.100 ton ivoor het Afrikaanse continent verliet (MARTIN *et al.*, 2012, 15). De pogingen van CITES om via een quotasyteem de illegale handel te ondergraven hadden een averechts effect: gestroopt ivoor werd massaal witgewassen. SCHNEIDER (2008, 282) merkt op: *'Illegal markets, as with any strongly demanded commodity, will bypass legal trade regulations, such as quotas, permits and documentations required.'* De legale en illegale ivoorhandel verhielden zich als communicerende vaten en niet als gescheiden markten. CITES had immers de teller op nul gezet waardoor alle ivoor *ongeacht* de herkomst in aanmerking kwam voor verkoop op de internationale markten. Hierdoor verdrie- tot verviervoudigde de waarde van illegaal verkregen ivoor *'overnight'* (I. & O. DOUGLAS-HAMILTON, 1992, 297). Op die wijze kon het Centraal-Afrikaanse Burundi dat geen enkele olifant meer bezat 98 ton illegaal ivoor van gestroopte olifanten uit Kenia, Tanzania, Zambia en Zaïre gewoon verkopen (I. & O. DOUGLAS-HAMILTON, 1992, 299). Voorstellen om activiteiten van handelaars systematisch op te volgen of om ze op te lijsten werden afgewezen. Controleprocedures en -mechanismen waren niet operationeel. De CITES *'Ivory Unit'*

werd voor 60% gefinancierd door ivoorhandelaars (I. & O. DOUGLAS-HAMILTON, 1992, 297). Dit werd zowel bevestigd door K.T. WANG, destijds de grootste ivoorhandelaar uit Hong Kong als door de toenmalige Secretaris-Generaal van CITES, Eugène LAPOINTE (GUP, 1989). Volgens deze laatste wendde CITES zich tot de ivoorhandelaars voor financiële steun omwille van een gebrek aan middelen. Als reactie op deze onverkwikkelijke gang van zaken nam het hoofd van de CITES Ivory Unit, Joe YOVINO, kort daarna ontslag. In een interview met Time Magazine motiveerde hij dit als volgt: *'When I saw my salary was coming from K.T. Wang, that just did it'*. Gewezen Kenya Wildlife Service directeur Richard LEAKEY (2001, 89) omschreef de situatie als volgt: *'Having CITES oversee and regulate the ivory trade was a bit like letting the fox watch the hen house'*. Het institutioneel verankerd dogma van een *'sustainable ivory trade'* had rampzalige gevolgen. Voor CITES werd het een ronduit beschamende vertoning (HAYMAN & BRACK, 2002, 31).

Ook de tweede *'one-off sale'* in 2008 onderstreepte nogmaals dat de ivoormarkt niet als een échte markt functioneert. In een interview met onderzoeksjournalist Bryan CHRISTIE (2012) van National Geographic onthult MENG XIANLIN, directeur-generaal van de Chinese CITES Management Authority dat bij deze tweede door CITES goedgekeurde ivoorverkoop er geen sprake was van eerlijke concurrentie. Voor hun vertrek naar Afrika was een groep Japanse handelaren naar Peking afgereisd om een voorstel te doen. Omdat Japanners vooral minder grote maar hoogwaardige slagstanden voor hun Hankostempels gebruiken en de Chinezen juist grote hele slagstanden willen voor beelden en kleinere stukken voor decoraties, stelden de Japanners voor dat elk land op zijn partijen zou bieden om de prijzen laag te houden. MENG XIANLIN vertelde erbij dat de prijzen *zo laag* waren dat een ambtenaar uit Namibië de Aziatische delegaties doorheen Zuid-Afrika volgde, in de hoop ze op prijsafspraken te kunnen betrappen. De veiling bracht € 12,5 miljoen op (omgerekend zo'n € 120 per kilogram ivoor) en hoewel de betrokken Afrikaanse landen minder geld kregen voor hun ivoor dan verwacht was dat volgens CITES toch een succes omdat China nu zijn markt kon overspoelen met goedkoop ivoor wat de stroperij zou ondergraven. Maar China handelde totaal anders en *verhoogde* de ivoorprijs voor de eigen handelaars. Zo moest de Beijing Ivory Carving Factory voor ivoor van A-kwaliteit zo'n € 952 per kilogram betalen. Ook kwamen de Chinezen met een tienjarenplan om het aanbod te beperken en in China jaarlijks 5 ton ivoor op de markt te brengen. In plaats van de zwarte markt met goedkoop ivoor te overspoelen, gebruikte de Chinese overheid haar controle over de verkoopsliscenties en haar ivoormonopolie om te concurreren met de zwarte markt (CHRISTIE & STIRTON, 2012, 66). Richard LEAKEY (2004) had er al eerder voor gewaarschuwd dat: *'Opening up even a limited legal trade creates a smokescreen, allowing the illegal market to thrive and making effective policing next to impossible'*.

Ook op de Chinese ivoorateliërs en detailhandels valt trouwens het één en ander aan te merken. Drie geruchtmakende studies toonden ondubbelzinnig aan dat het controlesysteem totaal ontoereikend is en dat de legale markt zich illegaal bevoorraadt. Het IFAW stelde in 2011 vast (GABRIEL *et al.*, 2011) dat er van de bezochte 158 detailhandels en ivoorateliërs er 101 niet vergund werkten. De verhouding tussen illegale en legale activiteiten in vergunde inrichtingen bedroeg 6:1. De frequentst vastgestelde inbreuk betrof het scheiden van ivoorproducten en identificatiekaarten. Er is zelfs een bloeiend zwart circuit ontstaan dat handelt in ivooridentificatiekaarten. Ook werd ivoor verkocht in handelszaken die daarvoor geen vergunning hadden en werd van de legale status van ivoor gebruik gemaakt om dit luxeproduct wit te wassen. Er werden door de Chinese overheid wél ernstige inspanningen ondernomen om de internethandel in ivoor aan banden te leggen. Twee van de grootste commerciële sites, nl. Taobao.com en Alibaba.

com, vermelden niet langer ivoorproducten. Het Environmental Investigation Agency (EIA, 2012) kwam na veldonderzoek door undercovermedewerkers in Guangzhou tot de vaststelling dat het controlesysteem een farce was, dat zo'n 90% van het ivoor op de Chinese markt illegaal van oorsprong was en dat de veiling van 2008 de illegale handel nieuw leven had ingeblazen. Directeur-generaal MENG XIANLIN was woedend toen hij met deze studie werd geconfronteerd maar zijn reactie sprak boekdelen: '*Het rapport klopte grotendeels, maar ze hadden het eerst met ons moeten bespreken*' (CHRISTIE & STIRTON, 2012, 67).

Uit het onderzoek van MARTIN & VIGNE (2011) blijkt dat mammoet- en olifantenivoor in de detailhandel wordt vermengd en dat de identificatiekaarten vaak niet werden uitgesteld of dat olifantenivoor zonder identificatiekaart wordt verkocht en de kaarten worden hergebruikt. MARTIN & VIGNE komen tot de vaststelling dat in Guangzhou van de 6.437 ivooren voorwerpen er 61% illegaal werden aangeboden en slechts 39% legaal. In Fuzhou werden relatief weinig items te koop aangeboden maar geen enkele had een identificatiebewijs. Hoewel in deze Chinese regio aan slechts 33 aangeduide verkoop-punten werd toegestaan om ivoor te verkopen vonden beide onderzoekers er 119 terug in beide steden alleen al. Ongeveer 63% van de items had geen identificatiekaart. Soms werd olifantenivoor verkocht als mammoetivoor.

De Brit Robert HEPWORTH, één van de oorspronkelijke onderhandelaars van het Harare Compromis uit 1997, gewezen voorzitter van het CITES Standing Committee (1997-2000) en hoofd van de delegatie van het Verenigd Koninkrijk op de 10^{de} en 11^{de} CITES-conferentie, gaf in een schrijven van 7 maart 2013 openlijk toe dat '*I believe that we have given a legal ivory trade regime every opportunity to prove its value to conservation for more than 20 years. It has manifestly failed. Many thousands of elephants – as well as wildlife wardens and guards– have paid for that experiment with their lives*'⁴¹.

DE FACTOR CHINA

De voorbije decennia is de Chinese aanwezigheid in Afrika steeds belangrijker geworden. Voor veel Afrikaanse landen is China de voornaamste handels- en investerings-partner geworden. De ontsluiting van het continent leidde al eerder in Centraal-Afrika tot drama's voor de bosolifanten omdat onherbergzame gebieden toegankelijk werden gemaakt voor de houtkap en de ontginning van erts. Het aanleggen van wegen en spoorwegen had ook negatieve effecten voor de olifantenpopulaties in Oost- en West-Afrika. De economische exploitatie van het Afrikaanse hinterland door Chinese bedrijven en werknemers wordt in het ivoordebat vaak over het hoofd gezien of geminimaliseerd. Dunbevolkte en onherbergzame gebieden vormen echter ook het leefgebied bij uitstek van de Afrikaanse olifant. De prominente aanwezigheid van Chinese bedrijven, werknemers en toeristen biedt een lucratieve afzetmarkt voor stropers en tussenpersonen (UNODC, 2013, 33). Diplomaten maken misbruik van hun status van onschendbaarheid om ivoor naar het buitenland te smokkelen. Bij de bouw van de olieraffinaderij in de Tsjadische regio Chari-Baguirmi zijn er stevige indicaties dat werknemers van het Chinees staatsoliebedrijf betrokken zijn in de ivoorsmokkel (VERGNIAULT, 2012, 129). Er zijn altijd al olifanten gestroopt geweest in (de omgeving van) het Amboseli Nationaal Park maar op een veeleer bescheiden schaal in vergelijking met sommige andere Keniaanse parken zoals Tsavo of met de situatie in Tanzania (CROZE & KEITH-LINDSAY, 2011, 28). Sinds een Chinees bedrijf in 2009 echter

⁴¹ HEPWORTH, R., *Appeal from former Chair of CITES Standing Committee on elephants and ivory trade*, 7 maart 2013.

begonnen is met de aanleg van een 70 mijl lange autoweg ten noorden van het park worden met de regelmaat van de klok grote bullen gedood en nu blijken de stropers achter de matriarchen aan te gaan (SHOUMATOFF, 2011), een genetische en sociale ramp omdat uitgerekend de ‘best breedere’ uit de genenpool worden verwijderd, wat de Amboseli populatie structureel kan bedreigen (CROZE *et al.*, 2011, 321; POOLE *et al.*, 2011, 284). Oudere stieren worden door jagers en stropers gevisieerd omdat zij de grootste slag tanden dragen. Zij worden vaak – zij het volkomen ten onrechte – beschouwd als ‘dead wood’. Oudere stieren fungeren immers als de ‘best male breedere’ in de genenpool en planten zich met aanzienlijk meer succes⁴² voort dan hun jongere seksegenoten (POOLE *et al.*, 2011, 284). De kern van de olifantenmaatschappij wordt immers gevormd door matriarchale groepen van verwanten, geleid door de meest ervaren koe. Het wegvallen van de matriarch heeft een desintegrerend en ontwrichtend effect op de samenhang en het voortbestaan van de kudde. In extreme gevallen kan een dergelijk proces ook deze populaties naar de ‘extinction vortex’ leiden door een gebrek aan genetische variabiliteit en algehele verzwakking van de populatie.

In het WWF/DALBERG onderzoek (2012, 20) gaven geïnterviewde Chinese regeringsvertegenwoordigers aan dat ‘illegal wildlife trafficking’ door hen niet als de meest urgente problematiek wordt aanzien. China is nochtans de belangrijkste ivoorimporteur ter wereld die beschikt over een door de overheid rechtstreeks ondersteunde ivoorwerkingsindustrie (CHRISTIE & STIRTON, 2012; GARSCHAGEN, 2013). De continu stijgende vraag naar ivoor hangt rechtstreeks samen met de toenemende koopkracht van de snel groeiende Chinese middenklasse (CITES, 2011, 14; CHRISTIE & STIRTON, 2012, 61). Ivoor fungeert als statussymbool en vormt de emanatie van maatschappelijk succes. Ook culturele tradities spelen hierin een belangrijke rol. Volgens sommige ivoorhandelaren leven er in Afrika en Azië zelfs niet genoeg olifanten om te voldoen aan de Chinese vraag naar ivooren eetstokjes ... Gelet op de sterk gestegen koopkracht van de Chinese middenklasse is het legale ivooraanbod ontoereikend om aan de enorme vraag te voldoen. Het gevolg van deze vraagelasticiteit is dat in toenemende mate een beroep wordt gedaan op het illegale circuit⁴³. Iain DOUGLAS-HAMILTON (2013, 25) besluit: ‘It is the booming economy of the world’s most populous nation that makes China a black hole with the power to suck in all elephants in only a few short years.’

China vervult dus een sleutelrol in het behoud van de Afrikaanse olifant. De kleine maar door de State Forestry Administration degelijk beschermde Aziatische olifantenpopulatie in Xishuangbanna (ZHANG, 2011) en de Chinese Wildlife Protection Law die in strenge straffen voorziet voor het verwonden en doden van olifanten staan in schril contrast met het weinig benijdenswaardige lot van de Afrikaanse olifant die onder de hoofdzakelijk Chinese ivoorvraag dreigt te bezwijken ...

De vraag naar ivoor dient dus te worden ingeperkt wil de Afrikaanse olifant kunnen overleven. De onwetendheid bij de Chinese consumenten over het ‘oogsten’ van ivoor blijkt erg groot. Ongeveer 70% van de respondenten denken dat de olifant zijn slag tanden wisselt zoals maaltanden (het Chinese woord voor ivoor is ‘xiang ya’ of olifantstand) en geven aan niet te weten dat het dier voor zijn ivoor moet gedood worden (IFAW, 2007). ‘Raising awareness’ via bewustmakingscampagnes bij Aziatische ivoorconsumenten blijkt onontbeerlijk om het tij te keren. Vaak wordt ten onrechte aangenomen dat dit een doelgroep zou zijn die onverschillig blijft. Een concreet voorbeeld kan dit

⁴² Zij zijn ook veel groter en zwaarder en aanzienlijk langer in ‘musth’, een periodieke toestand bij olifantenstieren die vaak erg hoge testosteronwaarden koppelt aan sterke agressiviteit.

⁴³ Gewezen Kenya Wildlife Service directeur Richard LEAKEY had het in een opiniërende bijdrage in The Guardian over ‘A poacher’s charter’.

verduidelijken. Een grote campagne die de ethische en gezondheidsaspecten van het eten van haaienvinnensoep aan de kaak stelde leidde tot een afname van 50 tot 70% van de vraag in sommige markten (BRACK & HAYMAN, 2002, 31). De NGO Wild Aid heeft voor wat ivoor betreft een gelijkaardige campagne gelanceerd. De Chinese basketbalmanager en voormalige NBA-ster YAO MING is het gezicht van de campagne 'Say no to ivory products. When the buying stops, the killing can too'. Ook andere vooraanstaande Chinezen uit de sport en culturele wereld verlenen hun actieve medewerking, zoals de actrice LI BINGBING. De krant China Daily heeft de campagne opgepikt en de stad Shanghai participeert hieraan. Shanghai is één van de grootste commerciële centra ter wereld waar de handel in luxeproducten floreert. Als signaal kan dit tellen. De Chinese pers bericht de jongste weken en maanden ook een stuk kritischer over de gevolgen van de ivoorconsumptiedrift. Er is dus één en ander in beweging gezet, maar de vraag is of het niet te laat komt om een 'flagship species'⁴⁴ als de olifant te redden. In Japan viel de vraag naar ivoor niet alleen sterk terug doordat de aanhoudende economische crisis de koopkracht deed afkalven. Er is ook sprake van gewijzigde opvattingen bij consumenten. Bij een recente survey (IFAW, 2008) verklaarde 61% van de Japanse respondenten gekant te zijn tegen ivoorimport, terwijl 67% nooit ivoor had gekocht. Iets meer dan de helft van de geïnterviewden stelde dat ivoor geen deel meer vormt van de culturele identiteit. Ivoor is alvast in Japan minder gegeerd geworden.

BIEDEN VERVAGENDE GRENZEN EEN UITKOMST VOOR HANDHAVERS?

De ernst van de crisis doet het besef toenemen dat afzonderlijke landen of gespecialiseerde diensten er alleen niet zullen in slagen om de escalerende ivoorstroperij een halt toe te roepen. De roep om dienst- en grensoverschrijdende samenwerking wordt steeds luider.

Nog voor de millenniumwende gaf de oprichting van de Lusaka Agreement Task Force (LATF) concreet gestalte aan de verzuchtingen van 'wildlife law enforcement officers' van 8 Zuid- en Oost-Afrikaanse landen⁴⁵ die eind 1992 hierover voor het eerst vergaderden in de Zambiaanse hoofdstad. Hoewel de onderhandelingen jarenlang aansleepten vormen operationele samenwerking en informatie-uitwisseling via verbindingsofficieren de kern van de overeenkomst die in 1996 in werking trad. Het is tot op heden het enige regionale samenwerkingsverband dat de implementatie van CITES op het vlak van strafrechtelijke handhaving ondersteunt (UNEP, 2005). Een aantal belangrijke VN-verdragen vormen een internationaal regelgevend kader waarop grensoverschrijdende samenwerking zich in tal van opzichten zou kunnen baseren. Naast de Conventie van Washington uit 1973 die de handel in bedreigde dieren en plantensoorten (CITES) regelt, is er ook nog de Conventie ter bestrijding van corruptie en het belangrijke VN-verdrag tegen transnationale georganiseerde misdaad met aanvullende protocollen.

Ook Interpol is recent op de voorgrond getreden met een aantal projecten en operaties in de strijd tegen de olifantenstroperij en illegale ivoorhandel. Dit is enigszins verrassend omdat leefmilieucriminaliteit géén 'priority crime area' is. De internationale politieorganisatie bepleit een politionele en multidisciplinaire aanpak. Met het project 'Wisdom' wil Interpol gecoördineerd de strijd aanbinden tegen de olifant- en

⁴⁴ Met de term 'flagship species' wordt verwezen naar iconische diersoorten die een wervend potentieel bezitten om ruimere inspanningen voor natuurbehoud te realiseren.

⁴⁵ Congo-Brazzaville, Kenia, Liberia, Tanzania, Oeganda, Zambia en Lesotho ratificeerden de overeenkomst. Zuid-Afrika, Swaziland en Ethiopië ondertekenden deze overeenkomst.

neushoorngerelateerde criminaliteit. Daarom ligt het accent op ‘intelligence-led enforcement’ waarbij prioriteit wordt gegeven aan het realiseren van *NESTs*. Dit zijn National Environmental Security Task Forces die zowel regionaal als internationaal worden aangestuurd via de Interpol National Central Bureaus. Een Task Force is samengesteld uit een team van experts van politie, douane, leefmilieudepartementen en andere gespecialiseerde diensten. De Task Forces worden geleid door een Senior Criminal Investigator die wordt bijgestaan door een misdaadanalist die zorgt voor zowel tactische als strategische ondersteuning, een opleidingsverantwoordelijke, een lid van het openbaar ministerie, een financiële specialist, een gerechtelijk expert en eventueel nog andere experts. Er wordt uitdrukkelijk gepoogd om meer landen te betrekken, Azië te engageren en het gebruik van gecontroleerde zendingen aan te moedigen. Op regionaal niveau wordt samengewerkt met SAWEN⁴⁶ en ASEAN WEN⁴⁷ en NGO's.

Het project ‘WEB’ – dat werd ondersteund door het IFAW – onderzocht in detail de 660 advertenties op 61 veulingsites waarbij een totaal volume van 4,5 ton ivoor werd aangeboden⁴⁸. Operatie ‘Worthy’ was totnogtoe de grootste internationale actie die via Interpol gelanceerd werd tegen criminele organisaties die actief zijn in de illegale ivoortrafiek. Ze resulteerde in meer dan 200 arrestaties en inbeslagnames van vuurwapens zoals AK-47, G3 en M16. Ook bijna 2 ton ivoor werd geconfisceerd. De operatie vond plaats in 14 Afrikaanse landen en meer dan 320 wetshandhavers werkten eraan mee over de grenzen van verschillende diensten heen en op verschillende locaties⁴⁹.

Interpol is een belangrijke partner in het *International Consortium to Combat Wildlife Crime* (ICCWC) dat ook het CITES-Secretariaat, het UNODC, de Wereldbank en de World Customs Organisation (WCO) omvat. Het Consortium werd opgericht in november 2010 om de samenwerking en coördinatie te ondersteunen tussen nationale handhavers van verschillende diensten met subregionale en regionale netwerken. De Europese Commissie besliste onlangs om dit project te ondersteunen met bijna 2 miljoen euro⁵⁰. Op 12 maart 2013 werd een specifieke opleiding⁵¹ voorzien voor wildlife law enforcement officials tijdens de 16^{de} CITES-Conferentie in Bangkok. De nadruk lag op bijzondere opsporings- en onderzoekstechnieken zoals de gecontroleerde zendingen, informatiebeheer, inlichtingenwerk en anti-witwaswetgeving. Ook de ICCWC *Wildlife and Forest Crime Analytic Toolkit* kwam aan bod.

Tot voor kort waren onderzoekers in de onmogelijkheid om geconfisceerd ivoor in een transitland of land van bestemming te linken aan het land van oorsprong en de plaats waar de olifant werd gedood. Aan de hand van DNA-analyses van olifantenmest van welbepaalde locaties werd een databank aangelegd waarop teruggevallen kan worden indien partijen ivoor worden geconfisceerd waarvan de herkomst niet gekend is (WASSER, CLARK & LAURIE, 2009). Dit biedt zowel opportuniteiten voor natuurbescherming als wetshandhaving. Landen met stroperijproblemen kunnen op die manier effectiever worden geholpen. Er kan bv. uit de gegevens afgeleid worden of stropers één welbepaalde locatie uitkozen en populatie selecteerden. Indien echter blijkt dat de lading ivoor afkomstig is van olifanten verspreid over het volledige continent, dan betekent dit dat ze door trafikanten werd ‘samengebracht’ en onthult dit mogelijkere wijs

⁴⁶ South Asia Wildlife Enforcement Network.

⁴⁷ Asian Wildlife Enforcement Network.

⁴⁸ INTERPOL (7 March 2013), *Online ivory trade worth millions, INTERPOL report reveals*.

⁴⁹ INTERPOL (19 June 2012), *INTERPOL's largest operation combating illegal ivory trafficking targets criminal syndicates*.

⁵⁰ INTERPOL (21 December 2012), *European Commission funding to boost Interpol fight against wildlife crime*.

⁵¹ CITES (12 March 2013), *ICCWC delivers specialized training for law enforcement officers*, Bangkok.

informatie over de betrokken criminele organisatie. Bij drie geconfiscieerde zendingen in Taiwan, Hong Kong en Japan werd deze methode succesvol getest.

TIEN GOEDE VOORNEMENS EN DE BENDE VAN ACHT

Uit wat voorafging werd duidelijk dat de toekomst van de (Afrikaanse) olifant bijzonder onzeker blijft. Toch bevatten de beslissingen die werden genomen op de voorbij CITES-conferentie (CoP 16) in Bangkok tussen 3 en 14 maart 2013 ook enkele hoopgevende signalen. In de aanloop naar de conferentie trok Tanzania onder grote internationale druk een bijzonder controversieel voorstel in dat de beschermingsstatus van zijn onder ivoorstroperij bezwijkende olifantenpopulaties wou verlagen⁵². Tanzania probeerde op deze manier ook al in 2007 en 2010 zijn enorme ivoorvoorraad op de internationale markt te brengen maar slaagde daar net als Zambia niet in na een uitermate kritisch rapport van het EIA (2010). Voortaan zullen landen met ivoorstocks hierover jaarlijks moeten rapporteren aan het CITES-Secretariaat. Het internationaal handelsverbod voor ivoor blijft overigens gehandhaafd en de discussie of er al dan niet een duurzame ivoorhandel kon bestaan werd uitgesteld in het licht van de huidige crisis. In haar openings toespraak liet de Thaise premier SHINAWATRA optekenen dat het gastland de vigerende nationale wetgeving zal aanpassen om een einde te maken aan de ivoorhandel⁵³. Er zullen ook systematisch DNA-stalen worden genomen bij alle inbeslagnames van ivoor boven 500 kilogram. Bewustmakingscampagnes die mikken op het verminderen van de vraag naar ivoor zullen door CITES worden ondersteund. De Secretaris-Generaal van CITES zal ook samenwerken met het UNODC om de invloed van ivoorstroperij en illegale handel op de nationale veiligheid te onderzoeken (het voorstel om deze problematiek te laten behandelen door de VN-Veiligheidsraad werd dan weer afgewezen). En last but not least viseerde deze conferentie acht landen (ook wel de *'Gang of Eight'* of de *'Bende van Acht'* genoemd) namelijk Kenia, Tanzania, Oeganda, Maleisië, Vietnam, de Filipijnen, Thailand en China die de illegale export, transit en import van Afrikaans olifantenivoor naar Azië gestalte geven, om via nationale ivooractieplannen de illegale handel te bestrijden. In die optiek moeten ook de grote niet-gereguleerde binnenlandse ivoormarkten zoals de Thaise (die een beruchte reputatie heeft wanneer het op het witwassen van illegaal ivoor aankomt) krachtdadig worden aangepakt. Wanneer geen of te weinig resultaten worden geboekt, dan dreigt CITES-voorzitter SCANLON in juli 2014 met handelssancties tegen die landen die tekort schieten ...

BESLUIT: WAAR EEN WIL IS, IS EEN WEG

De nieuwe golf van ivoorstroperij die door Afrika raast vertoont opmerkelijke parallellen met de crisissituatie die heerste op het continent voor het internationaal handelsverbod in 1990 van kracht werd. De huidige impasse is in meerdere opzichten echter veel ernstiger van aard: er zijn beduidend minder olifanten en de vraag naar ivoor door een steeds welvarender Chinese middenklasse is veel groter. Ook het karakter van het stropen is veranderd: *'subsistence poaching'* heeft grotendeels plaats gemaakt voor *'commercial poaching'*. De proliferatie van automatische vuurwapens,

⁵² CITES (26 December 2012), Tanzania withdraws proposal to downlist African elephants. Proposal 11 staat inderdaad aangegeven als *'withdrawn'* in het document CoP16 Doc. 77, Annex 1, List of proposals to amend Appendices I and II and CITES Secretariat's Recommendations, 4.

⁵³ Opening Statement by her Excellency Prime Minister of the Kingdom of Thailand YINGLUCK SHINAWATRA, Bangkok, 3 March 2013.

maatschappelijke conflicten en politieke turbulentie in grote delen van Afrika hebben een ronduit verwoestende impact op de olifantenpopulaties. Ivoor voedt als gegeerde ruwe grondstof naast diamant en goud conflicten en (burger)oorlogen. Zowel reguliere legers als rebellengroeperingen financieren met de opbrengsten van de verkoop van ivoor hun strijd. Het stropen van olifanten is hierdoor gemilitariseerd, wat beheerders van natuurparken en wildreservaten voor enorme uitdagingen en problemen plaatst. Het illegaal doden van olifanten moet uiteraard worden gekoppeld aan de steeds belangrijker geworden illegale ivoorhandel van Afrika naar het Verre Oosten. De directe betrokkenheid van de georganiseerde misdaad blijkt onder meer uit de modus operandi van de trafikanten en de grootschalige inbeslagnames van ivoor. Er worden enorme winsten gemaakt terwijl de risico's al bij al beperkt zijn. *'More eyes and boots on the ground'* blijken een conditio sine qua non om de resterende olifantenpopulaties te beschermen en voor totale uitroeiing te behoeden. Op paramilitaire leest geschoeide anti-stroperseenheden vormen de eerste verdedigingslinie, mits zij behoorlijk opgeleid, uitgerust en betaald worden. Om een ontradend effect te sorteren dienen de straffen voor het stropen van olifanten en het illegaal verhandelen van ivoor aanzienlijk te worden verhoogd. Grensoverschrijdende samenwerking is noodzakelijk om deze ernstige vorm van transnationale georganiseerde misdaad te bestrijden. Deze handhavingsinspanningen moeten geflankeerd worden door maatregelen gericht op de vraagzijde van de ivoormarkt. De versoepeling van het internationaal handelsverbod door twee *'one-off sales'* aan China en Japan zonden immers dubbelzinnige signalen uit naar de ivoorconsumenten in het Verre Oosten en wakkerden de vraag en dus de illegale handel verder aan. Het stropen van olifanten liep hierdoor opnieuw helemaal uit de hand. Bewustmakingscampagnes en strikte controles dienen de vraag naar ivoor in te perken. Daadkracht moet de goede voornemens gestalte geven. Anders ziet de toekomst voor de Afrikaanse olifant er bijzonder somber uit ...

REFERENTIES

Boeken

- CROZE, H. & KEITH-LINDSAY, W. (2011). Amboseli ecosystem context: past and present. In C.J. MOSS, H. CROZE & P.C. LEE (eds.), *The Amboseli elephants. A long-term perspective on a long-lived mammal*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 19-28.
- CROZE, H., MOSS, C. & KEITH-LINDSAY, W. (2011). The future of the Amboseli elephants. In C.J. MOSS, H. CROZE & P.C. LEE (eds.), *The Amboseli elephants. A long-term perspective on a long-lived mammal*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 327-336.
- DOUGLAS-HAMILTON, I. & O. (1975). *Among the elephants*. London: Collins & Harvill Press.
- DOUGLAS-HAMILTON, I. & O. (1992). *Battle for the elephants*. New York, London: Viking Books.
- HELD, D., MC GREW, A., GOLDBLATT, D. & J. PERRATON (1999). *Global transformations. Politics, economics and culture*. Oxford, Cambridge: Polity Press, Basil Blackwell Publishers.
- LEAKEY, R. & MORELL, V. (2001). *Wildlife wars*. New York: St. Martin's Press.
- POOLE, J., LEE, P., NJIRANI, N. & MOSS, C. (2011). Longevity, competition and musth: a long-term perspective on male reproductive strategies. In C.J. MOSS, H. CROZE & P.C. LEE (eds.), *The Amboseli elephants. A long-term perspective on a long-lived mammal*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 272-286.
- VERGNIAULT, S. (2012). *Le dernier des éléphants*. Paris: Flammarion.
- WESSELING, H.L. (1992). *Verdeel en heers. De deling van Afrika, 1880-1914*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.

Onderzoeksrapporten

- AGGER, K. & HUTSON, J. (June 2013). *Kony's ivory: how elephant poaching in Congo helps support the Lord's Resistance Army*. Washington: Enough Project, The Resolve, Invisible Children, Satellite Sentinel Project.
- ANGUS, N. (2011). *Policing wildlife: perspectives on criminality in wildlife crime*. Papers from the British Criminology Conference, 11, 38-53.
- BLANC, J.J., BARNES, R.F.W., CRAIG, G.C., DUBLIN, H.T., THOULESS, C.R., DOUGLAS-HAMILTON, I. & HART, J.A. (2007). *African elephant status report 2007, An update from the African elephant database*. Geneva: IUCN, SSC, AfESG.
- COBB, S. (ed.) (1989). *The ivory trade and the future of the African elephant*. Unpublished report prepared for the 7th Conference of the Parties (CoP 7). Oxford: Ivory Trade Review Group.
- CONVENTION ON INTERNATIONAL TRADE IN ENDANGERED SPECIES OF WILD FAUNA AND FLORA (2011). *Status of elephant populations, levels of illegal killing and the trade in ivory: a report to the Standing Committee of Cites*. SC61 Doc. 44.2 (Rev. 1) Annex 1.
- CONVENTION ON INTERNATIONAL TRADE IN ENDANGERED SPECIES OF WILD FAUNA AND FLORA (2012). *Elephant conservation, illegal killing and ivory trade*. Sixty-second meeting of the Standing Committee. Geneva, Switzerland, 23-27 July.
- CONVENTION ON INTERNATIONAL TRADE IN ENDANGERED SPECIES OF WILD FAUNA AND FLORA (2013a). *Monitoring the illegal killing of elephants – addendum*. CoP16 Doc. 53.1 Add., Sixteenth Meeting of the Conference of the Parties. Bangkok, Thailand, 3-14 March.
- CONVENTION ON INTERNATIONAL TRADE IN ENDANGERED SPECIES OF WILD FAUNA AND FLORA (2013b). *Monitoring of illegal trade in ivory and other elephant specimens*. CoP16 Doc. 53.2.1, Sixteenth Meeting of the Conference of the Parties. Bangkok, Thailand, 3-14 March.
- CONVENTION ON INTERNATIONAL TRADE IN ENDANGERED SPECIES OF WILD FAUNA AND FLORA (2013c). *Elephants. National ivory action plans*. Sixty-fourth meeting of the Standing Committee. Bangkok, Thailand, 14 March.
- DOUGLAS-HAMILTON, I. (30 August 2012). Comments on the report Decision-making mechanisms (DMM) and necessary conditions for a future trade in African elephant ivory, consultancy document for the CITES Secretariat (n°. 2011/046). In *African Elephant Specialist Group Comments on the DMM*. Nairobi: AfESG.
- ENVIRONMENTAL INVESTIGATION AGENCY (March 2010). *Open season: the burgeoning illegal ivory trade in Tanzania and Zambia*. London: EIA.
- ENVIRONMENTAL INVESTIGATION AGENCY (March 23, 2012). *Blood ivory. Exposing the myth of a regulated market*. London: EIA.
- GABRIEL, G.G., HUA, N. & WANG, J. (2012). *Making a killing. A 2011 survey of ivory markets in China*. Yarmouth Port: IFAW.
- HAKEN, J. (February 2011). *Transnational crime in the developing world*. Washington: Global Financial Integrity.
- HART, J., BEYERS, R. & WITTEMEYER, G. (2010). *Central African Elephants at the time of the CITES Meeting in Qatar*. Kinshasa.
- HAYMAN, G. & BRACK, D. (2002). *International environmental crime. The nature and control of environmental black markets*. London: The Royal Institute of International Affairs.
- INTERNATIONAL FUND FOR ANIMAL WELFARE (2007). *Public opinion poll on elephant and ivory trade*. s.l.: Horizon Research Consultancy Group.
- INTERNATIONAL FUND FOR ANIMAL WELFARE (2008). *An indifference to ivory. Cultural traditions of Japan may no longer dictate elephant contraband*. Yarmouth Port: IFAW.
- INTERNATIONAL FUND FOR ANIMAL WELFARE (June 2013b). *Criminal nature: the global security implications of the illegal wildlife trade*. Yarmouth Port: IFAW.

- LINDSEY, P., BALME, G., BECKER, M., BEGG, C., BENTO, C., BOCHINO, C., DICKMAN, A., DIGGLE, R., EVES, H., HENSCHER, P., LEWIS, D., MARNEWICK, K., MATTHEUS, J., MC NUTT, J.W., MC ROBB, R., MIDLANE, N., MILANZI, J., MORLEY, R., MURPHREE, M., NYONI, P., OPYENE, V., PHADIMA, J., PURCHASE, N., RENTSCH, D., ROCHE, C., SHAW, J., VAN DER WESTHUIZEN, H., VAN VLIET, N. & ZISADZA, P. (2012). *Illegal hunting and the bush-meat trade in savanna Africa: drivers, impacts and solutions to address the problem*. New York: Panthera, Zoological Society of London, Wildlife Conservation Society Report.
- MARTIN, E. & VIGNE, L. (2011). *The ivory dynasty: a report on the soaring demand for elephant and mammoth ivory in southern China*. London: Elephant Family, The Aspinall Foundation, Columbus Zoo and Aquarium.
- MARTIN, R.B., CUMMING, D.M.H., CRAIG, G.C., GIBSON, D.St.C. & PEAKE, D.A. (24 May 2012). *Decision-making mechanisms and necessary conditions for a future trade in African elephant ivory-final report*. s.l., Consultancy for the CITES-Secretariat N°. 2011/O46, SC62 Doc. 46.4, Annex.
- MILLIKEN, T., BURN, R.W., UNDERWOOD, F.M. & SANGALANKULA, L. (2013). *Monitoring of illegal trade in ivory and other elephant specimens, ETIS Report of Traffic*. 2012, CoP16 Doc. 53.2.2 (Rev. 1), Sixteenth meeting of the Conference of the Parties, Bangkok, Thailand, 3-14 March.
- UNEP, CITES, IUCN, TRAFFIC (2013). *Elephants in the dust – The African elephant crisis. A rapid response assessment*. Arendal: GRID-Arendal.
- UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME (June 2005). *A decade of regional wildlife law enforcement: the case of the Lusaka Agreement*, New York: UNEP.
- UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME (2010). *The globalization of crime. A transnational organized crime threat assessment*. Vienna: UNODC.
- UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME (September 2013). *Transnational organized crime in Eastern Africa: a threat assessment*. Vienna: UNODC.
- WORLD WIDE FUND FOR NATURE/DALBERG (2012). *Fighting illicit wildlife trafficking: a consultation with governments*. Gland: WWF International.

Wetenschappelijke tijdschriften

- BASKARAN, N., SURENDRA VARMA, C., SAR, K. & SUKUMAR, R. (2011). Current status of Asian elephants in India. *Gajah*, 35, 47-54.
- BEYERS, R.L., HART, J.A., SINCLAIR, A.R.E., GROSSMANN, F., KLINKENBERG, B. & DINO, S. (2011). Resource wars and conflict ivory: the impact of civil conflicts on elephants in the Democratic Republic of Congo – the case of the Okapi Reserve. *PloSBiol*, 6, 11, e.27129, doi:10.371/journal.pone.0027129.
- BOUCHE, P., DOUGLAS-HAMILTON, I., WITTEMEYER, G., NINANOGO, A., LEJEUNE, P. & VERMEULEN, C. (2011). Will elephants soon disappear from West African savannahs? *PloS One*, 6, 6, 1932-6203.
- BRATTON, W. (May 2007). The mutation of the illicit trade market. *The Police Chief*, 74, 5.
- CHRISTIE, B. & STIRTON, B. (oktober 2012). Bloedivoor: undercoveronderzoek naar illegale handel. *National Geographic*, 36-67.
- DOUGLAS-HAMILTON, I. (January 1987). African elephants: population trends and their causes. *Oryx*, 21, 1.
- DOUGLAS-HAMILTON, I. (1992). In defence of the ivory trade ban. *Oryx*, 26, 1, 1-4.
- DOUGLAS-HAMILTON, I. (July 2008-June 2009). The current elephant poaching trend. *Pachyderm*, 45, 154-157.
- DOUGLAS-HAMILTON, I. (January-March 2013). Time running out to save elephants from ivory trade. *SWARA*, 1, 20-26.

- GOBUSH, K.S., MUTAYOBA, B.M. & WASSER, K.S. (13 March 2008). Long-term impacts of poaching on relatedness, stress physiology, and reproductive output of adult female African elephants. *Conservation Biology*, 22, 1590-1599.
- GOBUSH, K.S. & WASSER, S.K. (2009). Behavioural correlates of low relatedness in African elephant core groups of a poached population. *Animal Behaviour*, 2009, 78, 1079-1086.
- KAHINDI, O., WITTEMEYER, G., KING, J., IHWAGI, F., OMONDI, P. & DOUGLAS-HAMILTON, I. (2010). Employing participatory surveys to monitor the illegal killing of elephants across diverse land uses in Laikipia-Samburu, Kenya. *Journal of African Ecology*, 48, 972-83, doi: 10.1111/j.1365-2028.2009.01200.x
- LEMIEUX, A.M. & CLARKE, R.V. (2009). The international ban on ivory sales and its effects on elephant poaching in Africa. *British Journal of Criminology*, 49, 451-471.
- MAISELS, F., STRINDBERG, S., BLAKE, S., WITTEMEYER, G. & HART, J. (2013). Devastating decline of forest elephants in Central Africa. *PLoS ONE* 8, 3, e59469. doi:10.1371/journal.pone.0059469
- PRITHIVIRAJ, F. & PASTORINI, J. (2011). Range-wide status of Asian elephants. *Gajah*, 35, 15-20.
- ROHLAND, N., REICH, D., MALLICK, S., MEYER, M. & GREEN, R.E. (2010). Genomic DNA sequences from mastodon and woolly mammoth reveal deep speciation of forest and savanna elephants. *PloS Biol*, 8, 12: e1000564. doi: 10.371/journal.pbio.1000564.
- SCHNEIDER, J. (2008). Reducing the illicit trade in endangered wildlife: the market reduction approach. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 24, 274-295.
- SELLAR, J. (6 juni 2007). International illicit trafficking in wildlife. *The Police Chief*, 74, 6.
- SOUTH, N. & WYATT, T. (2011). Comparing illicit trades in wildlife and drugs: an exploratory study. *Deviant Behavior*, 32, 6, 538-561.
- SPINAGE, C. (1973). A review of ivory exploitation and population trends in Africa. *African Journal of Ecology*, 11, 3-4, 281-289.
- STILES, D. (2004). The ivory trade and elephant conservation. *Environmental Conservation*, 31, 309-321. doi:10.1017/S0376892904001614.
- WALL, J. & DOUGLAS-HAMILTON, I. (7 December 2012). *Thinking big: the secret of survival among Mali's desert elephants*. Nairobi: Save The Elephants.
- WARCHOL, G.L., ZUPAN, L.L. & CLACK, W. (2003). Transnational criminality: an analysis of the illegal wildlife market in Southern Africa. *International Criminal Justice Review*, 13, 1, 1-27.
- WASSER, S.K., CLARK, B. & LAURIE, C. (July 2009). The ivory trail. *Scientific American*, 68-76.
- WASSER, S., GOBUSH, K. & KERR, B. (2009). Genetic relatedness and disrupted social structure in a poached population of African elephants. *Molecular Ecology*, 18, 722-734.
- WITTEMEYER, G., DABALLEN, D. & DOUGLAS-HAMILTON, I. (18 August 2011). Rising ivory prices threaten elephants. *Nature*, 476, 282-283.
- WITTEMEYER, G., DABALLEN, D. & DOUGLAS-HAMILTON, I. (January 2013). Comparative demography of an at-risk African elephant population. *PloS ONE*, 8, 1 :e53726. doi:10.1371/journal.pone.0052726.
- ZHANG, L. (2011). Current status of Asian elephants in China. *Gajah*, 35, 43-46.

Kranten en weekbladen

- ATHUMANI, R. (12 August 2012). Tanzania: country loses 30 elephants daily. *Tanzania Daily News*.
- GARSCHAGEN, O. (2 maart 2013). Verboden of niet, China is gek op alles van ivoor. *De Standaard / NRC Handelsblad*.
- GETTLEMAN, J. (3 September 2012a). Elephants dying in epic frenzy as ivory fuels wars and profits. *The New York Times*.

GETTLEMAN, J. (11 December 2012b). Immense cache of smuggled ivory is seized in Malaysia. *The New York Times*.

GUP, T. (16 October 1989). Elephants: trail of shame. *Time Magazine*, electronic copy at: <http://content.time.com/time/subscriber/printout/0,8816,958756,00.html>, geraadpleegd op 31 augustus 2013.

KARUMBA, T. (28 April 2013). The task ahead is pretty critical for the elephant. *Daily Nation*.

LEAKEY, R. (7 October 2004). A poacher's charter. *The Guardian*.

MAJANI, F. (24 August 2013). Tanzania's elephant killing fields. *Mail & Guardian*.

MILMAN, O. (27 March 2013). Ranger corruption impeding global fight against poaching. *The Guardian*.

SHOUMATOFF, A. (August 2011). Agony and ivory. *Vanity Fair*.

WEIDLICH, B. (26 January 2013). Namibia offers model to tackle poaching scourge. *Mail & Guardian*.

Diversen (database, hoorzittingen, jaarverslagen, actieplannen, persberichten en opiniestukken)

AFRICAN ELEPHANT DATABASE (2013). *2012 continental totals ('2013 Africa analysis')*. Elephant Database.

DOUGLAS-HAMILTON, I. (24 May 2012). *Ivory and insecurity: the global implications of poaching in Africa*. Washington: US Senate, Committee on Foreign Relations.

INTERNATIONAL FUND FOR ANIMAL WELFARE (18 March 2013a). *Killing spree slaughters 86 elephants in Chad*, Cape Town, South Africa: IFAW, geconsulteerd via <http://www.ifaw.org/united-states/news/killing-spree-slaughters> op 18 maart 2013.

KENYA ELEPHANT FORUM (February 2013). *The ivory trade and elephant poaching, fact sheet 02-2013*. Nairobi: KEF.

KENYA WILDLIFE SERVICE (2011). *Annual report and financial statements 2011*. Nairobi: KWS.

KENYA WILDLIFE SERVICE (2012). *Conservation and management strategy for the elephant in Kenya 2012-2021*, Nairobi: KWS.

LEAKEY, R. (24 July 2009). Why is poaching for ivory increasing? Electronic copy available at: <http://richardleakey.wildlifedirect.org/author/richardleakey/> geconsulteerd op 4 april 2013.

NOWAK, K., DOBSON, A., POOLE, J., GRANLI, P., KAHUMBU, P., LEE, P., KIIRU, W., JORAM, P., MALIMA, C. & MOSS, C. (8 February 2013). Elephants are not diamonds. *The Ecologist*, electronic copy available at: http://www.theecologist.org/News/news_analysis/1800368/elephants_are_not_diamonds.html, geconsulteerd op 4 april 2013.

PARCS GABON (5 février 2013). *Plus de 11 000 éléphants tués depuis 2004 dans le Parc National de Minkébé et ses environs au nord-est du Gabon*. Libreville: ANPN.

POPE, F. (2 April 2013). *Poachers invade the safe haven of Buffalo Springs Reserve*. Nairobi: Save The Elephants, electronic copy available at: <http://www.savetheelephants.org/diary-reader/items/poachers-invade-the-safe-haven-of-buffalo-springs-reserve.html>, geconsulteerd op 13 september 2013.

RICE, M. (8 November 2012). Legal ivory trading severely undermines elephant conservation. *The Ecologist*, electronic copy available at: http://www.theecologist.org/News/news_analysis/1669938/legal_ivory_trading_severely_undermines_elephant_conservation.html, geconsulteerd op 4 april 2013.

STILES, D. (22 November 2012). The inconvenient truth about the ivory trade. *The Ecologist*, electronic copy available at: http://www.theecologist.org/News/news_analysis/1690689/the_inconvenient_truth_about_the_ivory_trade.html, geconsulteerd op 4 april 2013.

TANZANIA WILDLIFE RESEARCH INSTITUTE (June 2010). *Tanzania Elephant Management Plan 2010-2015*. Arusha: TAWIRI.

WORLD WIDE FUND FOR NATURE (9 August 2013), *Elephant ivory disguised as chocolate. Poachers go to great lengths in pursuit of illegal wildlife trade*, WWF, s.l.

World Wide Web

www.cites.org

www.elephantdatabase.org

www.elephantsinperil.org

https://www.facebook.com/stephanie.vergniault?hc_location=stream

www.savetheelephants.org

www.sheldrickwildlifetrust.org

www.soséléphants.org

www.theecologist.org

www.unodc.org

www.wildaid.org

www.wildlifedirect.org

www.wwf.org